

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Voortgangsrapportage 2019
**Onbeperkt
meedoen!**

Voortgangsrapportage 2019

**Onbeperkt
meedoen!**

**In dit natuurgebied kan ik mijn
zondagen heerlijk besteden**

Inhoud

Inleiding	5
1. Brede landelijke beweging	7
2. Voortgang programma Onbeperkt meedoen!	15
2.1. Departementen	18
2.1.1. Actielijn Werk	18
2.1.2. Actielijn Onderwijs	21
2.1.3. Actielijn Vervoer	25
2.1.4. Actielijn Bouwen en Wonen	28
2.1.5. Actielijn Participatie en Toegankelijkheid	30
2.1.6. Actielijn Zorg en Ondersteuning	38
2.1.7. Actielijn Rijk als organisatie	42
2.2. Bestuurlijke partners	47
2.2.1. De Alliantie	47
2.2.2. Vereniging van Nederlandse Gemeenten	50
2.2.3. VNO-NCW en MKB-Nederland	53
2.3. Voorlopertraject	56
3. Blick op de toekomst	59

Inleiding

Twee miljoen Nederlanders hebben een lichamelijke (motorisch, visueel of auditief, of een chronische aandoening) of mentale (verstandelijk, of een psychische of psychiatrische aandoening) beperking. Afhankelijk van de aard en intensiteit ervan is gewoon meedoen voor hen niet altijd vanzelfsprekend: ze lopen tegen allerlei zichtbare én onzichtbare drempels aan.

Mensen met een beperking hebben recht op dezelfde kansen in de samenleving als ieder ander. Daarom is in 2018 het programma *Onbeperkt meedoen!* gepresenteerd, gebaseerd op het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Willen we dat mensen hun leven naar eigen inzicht kunnen leiden en volledig kunnen meedoen, dan moeten we ervoor zorgen dat er minder drempels zijn. Als we verhalen van ervaringsdeskundigen benutten en hen actief betrekken bij verbeteringen, vergroot dit de kans dat acties en maatregelen daadwerkelijk verschil maken.

Rondom het VN-verdrag is een beweging op gang gekomen: van maatschappelijke initiatieven tot maatregelen van de Rijksoverheid. Samen met bestuurlijke partners (de Alliantie, VNG, VNO-NCW en MKB-Nederland), sectoren, bedrijven, organisaties en natuurlijk mensen met een beperking zelf, wil de Rijksoverheid binnen die beweging stappen zetten richting een inclusieve samenleving.

Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft als coördinerend departement in samenwerking met alle deelnemende partijen een eerste voortgangsrapportage opgesteld. De rapportage is niet uitputtend, maar bevat een greep uit initiatieven, projecten en maatregelen uit de periode 2018-2019. Ook bevat de rapportage een doorkijk naar de komende jaren.

In hoofdstuk 1 schetsen we op basis van verschillende levensdomeinen de maatschappelijke beweging die steeds zichtbaarder wordt in het land. Hoofdstuk 2 bevat de inspanningen en resultaten van *Onbeperkt meedoen!* die we delen aan de hand van de zeven actielijnen (*Bouwen en Wonen, Werk, Onderwijs, Vervoer, Participatie en Toegankelijkheid, Zorg en Ondersteuning, Rijk als organisatie*) en de projecten van de bestuurlijke partners.

Deze rapportage laat de eerste voortgang van het programma zien, maar er is nog werk aan de winkel. Op te veel plekken in de samenleving is volwaardig meedoen met een beperking nog geen vanzelfsprekendheid. De initiatieven genoemd in deze rapportage zijn dan ook bedoeld om te inspireren en handelingsperspectief te bieden.

Naast acties en maatregelen vraagt een toegankelijke samenleving om meer bewustwording, wederzijds begrip en dialoog. Een toenemende bewustwording geeft mensen met een beperking de ruimte om hun positie in te nemen en hun ervaringen in te brengen. Daarmee ontstaan op allerlei plekken in de samenleving mogelijkheden voor een goed gesprek over aanpassingen. Soms kunnen kleine ingrepen een groot verschil maken. In andere gevallen is meer denkwerk en tijd nodig voor verandering. Zo zorgen we er samen voor dat steeds meer mensen onbeperkt kunnen meedoen. En dat is precies waar we het voor doen.

1.

Brede landelijke beweging

Om ervoor te zorgen dat mensen met een beperking daadwerkelijk minder drempels ondervinden, in alle facetten van hun dagelijks leven, moet er op alle niveaus beweging komen. Want alleen samen kunnen we drempels wegnemen: in de klas of op het werk, bij zorg aan huis of in een instelling, in de wijk of onderweg, in het stembokje of in de bibliotheek, of tijdens het uitgaan, winkelen of sporten.

Met het programma *Onbeperkt meedoen!* creëren we hiervoor randvoorwaarden om dit gezamenlijk te doen. We willen partijen inspireren om met het onderwerp aan de slag te gaan. Zowel het kabinet als gemeenten, bedrijven, cliëntorganisaties, brancheorganisaties, fondsen, goede doelen en mensen met een beperking zelf, hebben de ambitie toe te werken naar een samenleving waaraan iedereen naar eigen wens en vermogen kan meedoen. In het programma is 'niets over ons, zonder ons' een belangrijk uitgangspunt. De bijdrage van mensen met een beperking zelf is onmisbaar.

“Partijen regelen het volgens mij niet expres slecht voor mensen met een beperking. Het is eerder onwetendheid. Het is dan ook aan ons om inzicht te geven in de problemen waar we tegenaan lopen en mogelijke oplossingen aan te dragen.”¹

¹ In dit hoofdstuk zijn geanonimiseerde citaten van mensen met een beperking opgenomen.

Positieve beeldvorming

Meer maatschappelijk draagvlak creëren voor mensen met een beperking gaat verder dan alleen acties en maatregelen: het vereist een groter collectief bewustzijn over de belemmeringen voor mensen met een beperking. Waar lopen deze mensen in het dagelijks leven tegenaan? Hoe brengen we daar als samenleving verandering in, en wat kan eenieder daar zelf aan bijdragen?

We willen vooroordelen en stereotypen tegengaan en laten zien waarom inclusie zo belangrijk is. Zo ontstaat er meer begrip en kan er daadwerkelijk een cultuuromslag plaatsvinden.

“Laatst vroeg ik tijdens een etentje: ‘Wie moet toegeven dat hij niet alles kan en sommige dingen moet oefenen?’ Iedereen aan tafel zei ja. Nou, welkom in de wereld van mensen met een beperking. Iedereen heeft een beperking, maar bij de meesten valt die niet op.”

We grijpen zoveel mogelijk gelegenheden aan om het belang van *Onbeperkt meedoen!* uit te dragen. We werken bijvoorbeeld mee aan het tv-programma *Minister van Gehandicaptenzaken*,² waarin Lucille Werner “kandidaat-ministers” volgt die willen opkomen voor Nederlanders met een beperking. Na de verkiezing op 17 juni 2019 is het de bedoeling dat de nieuwe “minister” aandacht vraagt voor knelpunten en ideeën ophaalt.

Verder werken we aan bewustwording door mijlpalen te vieren zoals de *Internationale Dag voor Mensen met een Beperking*, *Wereld Autisme Dag* en de *Week van de Toegankelijkheid*. En stimuleren wij anderen om ook in beweging te komen door inspirerende initiatieven uit te lichten en levensverhalen te delen.

2 <https://kro-ncrv.nl/ministervangehandicaptenzaken>

Hugo de Jonge
@hugodejonge

Vandaag was ik op bezoek bij @MzorgZaa, waar mensen met een auditieve en een verstandelijke beperking wonen. En de helft van de begeleiders is zelf ook doof of slechthorend. Dat communiceert wel zo makkelijk. Wat een mooie en kleinschalige instelling.
[#onbeperktmeedoen](#)

Hugo de Jonge
@hugodejonge

Vandaag ontmoette ik Lisa en Sietse. Twee enthousiaste mensen die volop meedoen. Maar in het dagelijkse leven ervaren ze soms ook letterlijk en figuurlijk drempels. Het komende jaar stappen we in elkaars leven om die ervaringen te delen. Wordt vervolgd!
[#onbeperktmeedoen](#)

Hugo de Jonge
@hugodejonge

Van harte @MiriamHaagh en @Breda met het winnen van de Access City Award - Europese prijs voor het toegankelijker maken van steden voor mensen met een beperking. Wat een mooie eerste plek! 🏆 [#onbeperktmeedoen](#)

Breda wint Europese prijs als meest toegankelijke stad
BREDA - Breda heeft een Europese prijs gewonnen voor de stad die het meest toegankelijk is voor mensen met een handicap. Dat is dinsdag in Brussel bekend ...
bredastem.nl

Hugo de Jonge
@hugodejonge

Buiten spelen met andere kinderen is voor Yara niet vanzelfsprekend. Door een paar simpele aanpassingen in een speeltuin kan ze wel samen buiten spelen. Een prachtig voorbeeld van hoe we Nederland toegankelijk maken voor iedereen.
[#OnbeperktMeedoen](#) [#WvdT2018](#)

Hugo de Jonge
@hugodejonge

Dankzij aanpassingen aan de route kan Els er zelf op uit om dit te genieten van dit prachtige natuurgebied. Nog een voorbeeld van hoe belangrijk toegankelijkheid is voor mensen met een beperking.
[#onbeperktmeedoen](#) [#WvdT2018](#)

Hugo de Jonge
@hugodejonge

Tim is een van de bijna 2 miljoen mensen met een beperking. Hij zit in een rolstoel, waardoor hij niet makkelijk kan reizen. Gelukkig is het station in zijn buurt aangepast. Dat is mooi, want mensen met een beperking moeten onbeperkt kunnen meedoen. [#OnbeperktMeedoen](#) [#WvdT2018](#)

Hugo de Jonge
@hugodejonge

Het was vandaag de internationale dag voor mensen met een beperking. Drempels weg, letterlijk en figuurlijk, zorgen dat mensen écht mee kunnen doen. Daar gaat het om. Met ons programma [#OnbeperktMeedoen](#) werken we daar hard aan. Gelukkig zijn er al heel veel mooie initiatieven. 🙌

Hugo de Jonge
@hugodejonge

Het is [#WereldAutismeDag](#). Een dag waarop we aandacht vragen voor de 200.000 mensen met autisme in NL. Met de programma's [#onbeperktmeedoen](#) & [#volwaardigleven](#) zetten we ons in om drempels weg te nemen, zodat iedereen mee kan dan. En een initiatief als [#BrainonWheels](#) helpt daarbij:

Hugo de Jonge
@hugodejonge

Geweldig om te lezen hoe bij Social Label bekende topdesigners samenwerken met mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt om mooie producten te ontwerpen en te maken. Het heeft ze onlangs (terecht!) een @designwards opgeleverd. Meer 📧 <https://www.sociallabel.nl/nieuws/winnaar...#OnbeperktMeedoen>

Toegankelijke wijken

Lang niet alle openbare gebouwen en winkels zijn makkelijk bereikbaar voor mensen met een beperking en dat geldt ook voor de ruimte eromheen. Denk aan drempels die nooduitgangen onbereikbaar maken voor rolstoelers of reclameborden die op de stoep zijn uitgesteld en de weg versperren. Bij wijkshouwen in Amstelveen inventariseert een groep inwoners in een rolstoel samen met wethouders, raadsleden en ambtenaren problemen zoals verzakkingen in het wegdek of schuin aflopende trottoirs. De gemeente werkt aan een meldpunt toegankelijkheid waar Amstelveeners met een beperking terecht kunnen. Een probleem kan soms binnen een paar dagen worden opgelost. Is dat niet het geval en zijn er ingrijpendere aanpassingen nodig, dan wordt er bekeken of de oplossing in de meerjarenplanning voor de herinrichting van de openbare ruimte kan worden opgenomen.

Als architect merkte Ed dat toegankelijk bouwen binnen de architectuur nog lang niet vanzelfsprekend is. Pas nadat hij zelf in een rolstoel terecht kwam, ontdekte hij hoe je creatief en slim kunt ontwerpen voor mensen met een beperking. Op die manier houden mensen niet alleen de regie over hun leven, het scheelt ook in zorgkosten. Ed ziet het nu als zijn missie om architecten daarvan te doordringen.

“Je bent er niet door studenten bouwkunde een dagje in een rolstoel te laten rijden. Er moet een besef ontstaan van wat het betekent om afhankelijk te zijn van derden. Dan ontstaat er vanzelf een andere ontwerphouding.”

Erica is rolstoelafhankelijk en maakt wekelijks gebruik van het zwembad in haar woonplaats. Het zwembad kreeg subsidie van de gemeente om de entree toegankelijker te maken, op voorwaarde dat gebruikers (zoals Erica) hierbij betrokken zouden worden. Inmiddels heeft het zwembad niet alleen een hellingbaan, maar ook een speciale trap die met één druk op de knop verandert in een rolstoellift.

Verbindende zorg en ondersteuning

Toegankelijke zorg voor mensen met een beperking gaat over aansluiting en afstemming op hun leefwereld. Daarmee loopt de zorg ook naadloos door in andere gebieden, zoals de directe woonomgeving, de werkplek en op school.

Bert, Kees-Jan en Theo hebben een beperking die niet direct zichtbaar is. Zij stuiten hierdoor regelmatig op onbegrip en hebben een werkgroep opgericht om meer respect en begrip voor mensen met een beperking te creëren. Ze geven gastlessen op scholen en bedrijven, waarbij deelnemers tijdens voel-experimenten zelf kunnen ervaren hoe het is om te leven met een beperking.

“Het kost mij in de supermarkt veel tijd om alle boodschappen op de band te zetten. Soms duwt een klant achter me het winkelwagentje tegen mijn rug om me tot spoed te manen. Dat vind ik vervelend, want ik kan gewoon niet sneller.”

Mensen die door een beperking maar één arm kunnen gebruiken, zijn vaak aangewezen op hulp van anderen tijdens de maaltijd. Theo, een vrijwilliger in een revalidatiecentrum, wilde hier verandering in brengen en ontwierp een speciaal dienblad: de *Theomatik*. Met dit tafelhulpmiddel kunnen mensen zelfstandig verpakkingen openen en hun boterham smeren en snijden.

Fietsliefhebbers met een beperking kunnen in de driehoek Haarlem, Alkmaar en Amsterdam terecht bij FietsenMetZorg. Op een duo-fiets waar zij voorop plaatsnemen, kunnen zij naar keuze actief meefietsen of hun benen stilhouden.

Communiceren voor iedereen

Communiceren in begrijpelijke taal en op een manier die bij je past, is voor mensen met een beperking noodzakelijk om mee te kunnen doen. Zo kunnen in Ede inwoners met een auditieve en/of spraakbeperking sinds oktober 2018 via *Klik voor Teletalk* telefonisch contact opnemen met de gemeente. Zij kunnen dan kiezen om te bellen met behulp van een schrijf- of gebarentolk.

Binnen de gemeente Tynaarlo vormen ervaringsdeskundigen met verschillende soorten beperkingen een VN-panel. Het panel werkt aan bewustwording binnen de gemeente, die op haar beurt het panel betreft bij nieuwe ontwikkelingen, zoals de website van de gemeente. Samen maken zij zich sterk voor een inclusief beleid.

“Het gaat ons niet alleen om de fysieke toegankelijkheid. Er zijn ook mensen die moeite hebben met taal, of niet kunnen zien of horen. Daar moet een website op zijn ingericht.”

Mensen met een licht verstandelijke beperking vinden op de website *Stem jij ook?* (een initiatief van MEE NL en ProDemos) informatie over de verkiezingen, instructiefilmpjes over de gang van zaken rondom stemmen en een online oefenmodule. Dit maakt deze groep kiezers politiek bewuster en leert hen om hun stemrecht te gebruiken.

Samen naar school

“Mijn klasgenoten waren aan mijn beperking gewend en behandelden me als ieder ander. Ik voelde me veilig en geaccepteerd. Kinderen moeten al van jongs af aan in contact komen met mensen met een beperking. Dan laten ze het hopelijk uit hun hoofd om mensen die er anders uitzien na te roepen of uit te lachen.”

Jongeren met een licht verstandelijke beperking en leerlingen van een middelbare school in Elst wilden samen iets doen tegen pesten. Om te laten zien dat iedereen anders is en tegelijkertijd gewoon, gingen ze via Young Impact twee grote *challenges* aan: een sportdag en een boerderijdag. Young Impact is een scholenprogramma voor burgerschapsonderwijs, dat inzet op de kracht van jongeren en hun vermogen om een positieve verandering teweeg te brengen.

Kansen op de werkplek

Mensen met een arbeidsbeperking verdienen meer kansen op werk, om zo een inclusieve arbeidsmarkt te stimuleren. Bij deze groep dient maatwerk voorop te staan. In de regio Dongemond hebben meer dan tweehonderd mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt in 2018 een baan gevonden via sociaal werkbedrijf MidZuid. MidZuid merkt dat bedrijven in deze tijd van grote economische groei veel eerder bereid zijn om mensen aan te nemen, wat in het voordeel werkt van mensen met een lastigere uitgangspositie.

“Ik heb nog voldoende hersencellen om mijn werk te kunnen doen, maar soms heb ik even wat hulp nodig bij praktische dingen. Als je daar open over bent en geen verstopperje speelt, wordt het overal geaccepteerd.”

Bij Staatsbosbeheer kunnen mensen met een arbeidsbeperking essentiële ervaring opdoen en kans maken op een arbeidscontract. Staatsbosbeheer heeft daartoe samen met de gemeente Almere, het UWV, het ministerie van Binnenlandse Zaken en uitvoeringsorganisaties werkplekken gecreëerd. De verwachting is dat in 2019 binnen Staatsbosbeheer Nederland honderd banen zullen worden gerealiseerd voor deze groep mensen.

“Solliciteren is lastig: je weet dat je dan twintig keer een ‘nee’ te horen krijgt. Mensen denken dat wij vaker ziek zijn, minder hard of minder snel werken.”

Jongeren met een beperking gaan tijdens *De Week van de Realist*, een initiatief van CNV Jongeren, op bezoek bij organisaties om succesverhalen en tips voor een inclusieve werkvloer uit te wisselen. CNV verzamelt goede voorbeelden en deelt deze met andere werkgevers om hen te inspireren om mensen met een beperking beter te ondersteunen op de werkvloer.

Drempelvrij reizen

Voor mensen met een mobiliteitsbeperking zou reizen net zo vanzelfsprekend moeten zijn als voor andere mensen. Ze hebben behoefte aan vervoer van deur tot deur, dat zo is ingericht dat ze zelf kunnen bepalen hoe en wanneer ze ergens heengaan. Mensen met een verstandelijke beperking, hersenletsel of een psychiatrische aandoening die moeite hebben om zelfstandig te reizen, kunnen sinds kort met de GoOV-app (ontwikkeld door Eljakim IT, INN4CARE en Siza en mogelijk gemaakt door het Technologiefonds van NSGK, Siza, Groot Klimmendaal en Pameijer) zonder begeleiding veilig op pad. GoOV bevat actuele reisinformatie, geeft aan wanneer de bus of trein vertrekt, en waar en wanneer er moet worden over- of uitgestapt.

“De meeste tramconducteurs zijn heel vriendelijk. Toen ik op een ingewikkelde plek was zei een conducteur: ‘Houd je hand maar op.’ Vervolgens tekende hij in mijn handpalm onze locatie en de ligging ten opzichte van de andere haltes. Dat werkte echt heel goed.”

Mensen met een visuele beperking kunnen zich op stations beter oriënteren met behulp van een *Voelbare Stationsplattegrond*. Deze speciale kaart, die voor tien stations is ontwikkeld door ProRail en de Oogvereniging, bevat braille met verschillende hoogten en contrasterende kleuren. De plattegrond is ook als thuisversie te bestellen, zodat mensen hun reis alvast kunnen voorbereiden. In de loop van 2019 kijkt ProRail samen met de OV servicewinkels en de Oogvereniging wat de ervaringen zijn en of ze de plattegrond voor meerdere stations ontwikkelen.

Rotterdamse kinderen die gebruik maken van het leerlingenvervoer werden op dagen dat zij naar een behandelingslocatie gingen in plaats van naar school, aanvankelijk met een ander busje en een andere chauffeur gebracht. Om deze kinderen meer structuur te bieden, heeft de gemeente Rotterdam alle vormen van gemeentelijk doelgroepenvervoer geïntegreerd. Kinderen zien tegenwoordig altijd het vertrouwde Trevvel busje voorrijden, ongeacht de bestemming van de rit.

Inclusieve vrijetijdsbesteding

Een bezoek aan een museum, concert, dierentuin of pretpark is voor iemand met een beperking vaak een hele onderneming. Daarom onderzoekt de Zonnebloem de meest bezochte uitjes van Nederland op hun toegankelijkheid. Inmiddels zijn de Efteling, NAC Breda, PSV en Safaripark Beekse Bergen voorlopers in Brabant. De Zonnebloem streeft ernaar dat vóór 2020 zestig vrijetijdslocaties toegankelijker zijn gemaakt voor mensen met een lichamelijke beperking.

“Hoe meer vrijetijdslocaties zich laten testen door de Zonnebloem, des te beter. Dan wordt eropuit gaan een stuk gemakkelijker en leuker. Vaak zijn kleine aanpassingen al grote verbeteringen, waardoor ik er wél op uit kan.”

Mensen met een auditieve beperking kunnen in het Rijksmuseum gebruik maken van een *videotour in Nederlandse gebarentaal*. Deze digitale rondleiding leidt langs twintig kunstwerken en bevat weetjes, filmpjes en animaties die tussen het kijken door extra informatie geven. Met de nieuwe videotour kunnen bezoekers met een auditieve beperking op elk gewenst moment het museum bezoeken.

Een voorbeeld van een bijzondere samenwerking tussen vrienden is dat van ondernemer Marieke. Een vriend in een rolstoel liet haar met andere ogen naar haar winkel kijken, omdat hij daar vanwege de hoge pui niet in kon. Daarop besloot Marieke om de ingang te voorzien van een oprijplaat. Ze schafte ook een draadloos pinapparaat aan, waardoor ze haar klanten nu letterlijk en figuurlijk tegemoet kan komen.

Een deel van een groter geheel

Alle bovengenoemde voorbeelden maken onderdeel uit van een selectie, bedoeld om een dwarsdoorsnede te geven van de manier waarop Nederland werkt aan het toegankelijker maken van de samenleving. Het geheel aan mooie initiatieven is groter en groeiende. Het doel van het programma is om deze beweging waar mogelijk te ondersteunen.

2.

Voortgang programma Onbeperkt meedoen!

Besluit toegankelijkheid

Het VN-verdrag Handicap bepaalt dat moet worden gewerkt aan de geleidelijke verwezenlijking van algemene toegankelijkheid zodat mensen met een handicap zo veel mogelijk naar wens en vermogen kunnen meedoen aan de samenleving. De genoemde algemene toegankelijkheid is als norm vastgelegd in de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wgbh/cz). In het Besluit toegankelijkheid wordt deze norm geconcretiseerd en het Besluit biedt daarmee een basis om daar invulling aan te geven. Zo wordt via dit Besluit bevorderd dat sectoren actieplannen maken waarin wordt beschreven hoe de sector werkt aan het verbeteren van de algemene toegankelijkheid in dialoog met organisaties van en voor mensen met een handicap.

Met het programma *Onbeperkt meedoen!* geven we in de periode 2018-2021 hieraan een concrete en gerichte impuls. Via de actielijnen van het programma bevorderen wij dat sectoren, inclusief het Rijk zelf, actieplannen maken en/of andere initiatieven ontwikkelen om alle aspecten van toegankelijkheid te vergroten. De totstandkoming van actieplannen is een gezamenlijke inspanning waarbij van alle partijen initiatief wordt verwacht. Op deze wijze worden concrete ambities met betrekking tot toegankelijkheid geformuleerd op basis van daadwerkelijk door mensen ervaren problemen. Zo zijn er actieplannen die onder coördinatie van MKB-Nederland en VNO-NCW tot stand worden gebracht in de detailhandel, horeca, recreatie en cultuursector. En zo is er onder leiding van BZK een actieplan toegankelijkheid voor de bouw in samenspraak met de doelgroep opgesteld.

Op die manier werken we aan de geleidelijke verwezenlijking van de algemene toegankelijkheid. Mocht na afloop van dit programma blijken dat deze werkwijze onvoldoende effect sorteert en er onvoldoende goede actieplannen tot stand zijn gebracht, dan ligt het voor de hand dat wij voor een andere benadering gaan kiezen. In dat geval kan bijvoorbeeld worden overwogen om het Besluit aan te passen. Overigens geldt dat sectoren, los van onze inzet via dit programma, ook direct op grond van het Besluit uitvoering moeten geven aan de daarin opgenomen verplichting om gaandeweg zorg te dragen voor de algemene toegankelijkheid voor personen met een handicap of chronische ziekte.

Waar staan we nu?

Een jaar na de start van het programma *Onbeperkt meedoen!* in 2018 maken we de balans op. Het programma wil ervoor zorgen dat mensen met een beperking merkbaar minder drempels tegenkomen in de samenleving, waardoor zij kunnen meedoen op een manier die bij hen past. Het kabinet deelt deze ambitie met een groot aantal partijen: toegankelijkheid en inclusie raken immers alle terreinen van onze samenleving.

Daarom zoeken we zowel bij de uitvoering als op bestuurlijk niveau zoveel mogelijk de samenwerking op. Hierbij werken we aan onderdelen van het VN-verdrag in actielijnen. Binnen alle actielijnen is een algemene prioriteit om bewustwording te creëren omtrent drempels die mensen met een beperking ervaren. De uitvoeringsverantwoordelijkheid ligt veelal op lokaal en/of regionaal niveau. De minister van VWS is als coördinerend bewindspersoon het centrale aanspreekpunt.

Rollen en verantwoordelijkheden

Bij *Onbeperkt meedoen!* zijn de volgende departementen en partners betrokken. Deze partijen dragen elk met hun inzet bij aan de gezamenlijke ambitie en doelstelling van het programma en nemen daarbij op een inhoudelijk terrein of binnen een specifieke sector het voortouw:

- **Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties** (Actielijn *Bouwen en Wonen*, Actielijn *Rijk als organisatie*, Actielijn *Participatie en Toegankelijkheid* op onderdelen)
- **Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid** (Actielijn *Werk*)
- **Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap** (Actielijn *Onderwijs*, Actielijn *Participatie en Toegankelijkheid* op onderdelen)
- **Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat** (Actielijn *Vervoer*)
- **Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport** (Actielijn *Zorg en Ondersteuning*, Actielijn *Participatie en Toegankelijkheid* (coördinatie), Actielijn *Bouwen en Wonen* op onderdelen, Actielijn *Vervoer* op onderdelen)
- **De Alliantie**
- **Vereniging van Nederlandse Gemeenten**
- **VNO-NCW en MKB-Nederland**

Rol programma

Elke partij kan met maatregelen en initiatieven op een specifiek gebied werken aan het wegnemen van drempels, het vergroten van toegankelijkheid en het verbeteren van bejegening. Maar om integraal op alle terreinen vooruitgang te boeken, is samenwerking en verbinding tussen partijen nodig. Het programma *Onbeperkt meedoen!* – gecoördineerd door het ministerie van VWS – draagt bij aan deze samenwerking in een aanjagende en faciliterende rol. Het programma helpt om het VN-verdrag duurzaam op de agenda te houden, stimuleert nieuwe initiatieven en treedt op als aanspreekpunt en gesprekspartner. Het programmateam denkt met initiatiefnemers mee over hoe tastbare resultaten kunnen worden behaald en helpt mee bij het communiceren van geslaagde

initiatieven en goede voorbeelden. Een belangrijke randvoorwaarde die het programma vanuit haar coördinerende rol probeert te borgen bij alle partners van het programma is het laten betrekken van ervaringsdeskundigen zelf bij de uitwerking van initiatieven. Verder trekt het programmateam samen op met de deelnemende partijen om gaandeweg het programma de gestarte initiatieven en maatregelen steeds verder te concretiseren, meer met elkaar te verbinden en het gedeelde eigenaarschap te vergroten. De aanpak die het programmateam hierbij hanteert, is periodiek onderwerp van reflectie en evaluatie.

Monitoring: rapportage en indicatoren

Aan de hand van de zeven actielijnen en de projecten van de bestuurlijke partners geven we in deze rapportage een overzicht van de acties en inspanningen van de betrokken partijen in de periode 2018-2019. Voorts blikken we vooruit op de stappen die we in de periode 2019-2021 gaan zetten. Tezamen met de informatie opgenomen in deze rapportage monitoren we de voortgang van het programma ook met het ontwikkelen en volgen van een aantal relevante indicatoren. Hiervoor wordt samengewerkt met alle deelnemende partijen aan het programma en met partijen in de kennissector (zoals RIVM, Nivel, CBS, SCP en het Trimbos-instituut) die relevante (ervarings)kennis en data ten behoeve van de monitoring kunnen helpen ontsluiten.

In deze voortgangsrapportage is een tussenstand van de ontwikkeling van de indicatoren opgenomen. De tussenstand is een eerste selectie van indicatoren per deelonderwerp. De indicatoren moeten nog verder worden ontwikkeld, waarbij de inzet van alle betrokken partijen nodig is. De vervolgstap is om de eerste selectie indicatoren als basis te gebruiken om de indicatoren in het komende halfjaar verder uit te werken en in te vullen. Hierbij is het mogelijk dat een aantal indicatoren in opzet nog dienen te worden aangepast. Bij elke gekozen indicator wordt ook een nulmeting aangegeven dat als referentiepunt dient voor de voortgang.

Als onderdeel van de vervolgstappen is een traject gestart met kennisinstellingen en de Alliantie om bovenop de indicatoren per deelonderwerp ook passende indicatoren te verbinden aan de overkoepelende vraag of mensen met een beperking de ervaring hebben dat zij steeds meer naar eigen wens en vermogen kunnen meedoen aan de samenleving. Ook dit traject willen we in het komende halfjaar afronden.

Overzicht financiën

Afspraak is dat elk departement dat aan het programma deelneemt zijn inzet vanuit eigen middelen financiert. De financiële informatie over specifieke maatregelen, activiteiten en projecten wordt via departementale begrotingen verantwoord.

Het ministerie van VWS heeft vanuit haar coördinerende rol jaarlijks circa 4 miljoen euro budget beschikbaar gesteld gedurende de looptijd van dit programma (tot en met 2021). Binnen dit budget is circa 2,1 miljoen euro toebedeeld aan de projecten van de bestuurlijke partners Alliantie, VNG en VNO-NCW. Hiermee wordt een impuls gegeven aan de inzet van ervaringsdeskundigheid en de betrokkenheid van gemeenten en bedrijfssectoren. Het overige budget wordt besteed aan monitoring, communicatie en het gericht ondersteunen van voorlopers. Ook zijn er specifiek middelen gereserveerd voor het praktisch invulling geven aan het VN-verdrag in Caribisch Nederland.

2.1. Departementen

2.1.1. Actielijn *Werk*

Mensen met een beperking zitten meer dan twee keer zo vaak zonder werk als andere mensen. Binnen de actielijn *Werk* willen we mensen met een beperking meer kansen geven op een reguliere baan en daarmee bijdragen aan een inclusieve arbeidsmarkt. We doen dit samen met gemeenten, het UWV, vertegenwoordigers van de doelgroep (de Landelijke Cliëntenraad, Ieder(in), ervaringsdeskundigen) en sociale partners: vakbonden, AWVN, VNO-NCW en MKB-Nederland.

Concrete acties richten zich op:

1. Meer kansen voor mensen met een arbeidsbeperking op een baan;
2. Verbeterde werkgeversdienstverlening;
3. Verbeterde werknemersdienstverlening;
4. Verbeterde verstrekking van werkvoorzieningen.

Periode 2018-2019

Breed Offensief

De staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) heeft een *Breed Offensief* aangekondigd om meer mensen met een beperking aan het werk te helpen en houden.³ Het gaat hierbij met name om mensen die niet zelfstandig het wettelijk minimumloon kunnen verdienen. Nu staat nog circa de helft van hen aan de kant. Het Breed Offensief wil de juiste kaders bieden om dit te veranderen. Het Breed offensief wil daarmee betekenisvolle stappen naar een inclusieve arbeidsmarkt bevorderen, waaraan mensen met een beperking met hun capaciteiten en talenten volop mee kunnen doen. Belangrijk onderdeel van het *Breed Offensief* is de vereenvoudiging van de Participatiewet en de Wet banenafpraak en quotum arbeidsbeperkten. Het Breed Offensief draagt bij aan het behalen van de afspraak van het Sociaal Akkoord uit 2013. Samen met vertegenwoordigers van de doelgroep (cliëntenorganisaties, ervaringsdeskundigen), werkgevers, vakbonden, gemeenten, UWV en het Ministerie van SZW wordt gewerkt aan de uitwerking van Breed Offensief. De Staatssecretaris van SZW heeft de Kamer op 23 mei geïnformeerd over de voortgang van Breed Offensief, de opvattingen van betrokken partijen en het verdere proces.

De ijkpunten van het *Breed Offensief* zijn:

1. Het moet simpeler worden voor werkgevers en werkzoekenden.
2. Werken aantrekkelijker maken voor mensen met een beperking.
3. Werkgevers en werkzoekenden moeten elkaar makkelijker weten te vinden.
4. Focus op duurzaam werk.

Het *Breed Offensief* omvat een pakket aan acties voor werkzoekenden en werkgevers, zoals:

- Verbeteren en vereenvoudigen van het instrument loonkostensubsidie;
- Het lonender maken voor mensen om in deeltijd te werken met loonkostensubsidie;
- Harmoniseren van het aanbod van werkvoorzieningen aan werkgever en werknemer en het versterken van adequate ondersteuning voor mensen met een beperking. Hiertoe is een wetsvoorstel in voorbereiding,
- Vereenvoudigen voor mensen met een beperking van de overgang tussen uitkering, dagbesteding en (beschut) werk (simpel switchen);
- Verbeteren van de regionale werkgeversdienstverlening.

³ Kamerstukken II 2017/18, 34 352, nr. 115 en Kamerstukken II 2018/19, 34 352, nr. 138.

Werkgevers stellen op termijn (tot 2026) 125.000 extra werkplekken beschikbaar voor mensen met een arbeidsbeperking. Gemeenten ontvangen middelen voor 30.000 beschut werkplekken in de structurele situatie.

Middelen regeerakkoord persoonlijke dienstverlening voor mensen met een beperking

Het blijkt lastig voor mensen om vanuit een WGA- of een Wajong-uitkering weer zelfstandig duurzaam werk te vinden. Vanuit het regeerakkoord is daarom € 40 miljoen beschikbaar gesteld voor persoonlijke dienstverlening door het UWV, zoals een coachings- of een re-integratie-traject. In maart 2019 heeft de minister van SZW de Kamer geïnformeerd over zijn voorgenomen opzet van het WGA-effectenonderzoek, dat in oktober zal starten.⁴

Verbeteren regionale samenwerking onderwijs en werkgevers

Scholenkoepels voor voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs, werkgevers en gemeenten zijn een project gestart om de regionale samenwerking bij de overgang van school naar werk te verbeteren. Het project duurt tot eind 2019. De tussenresultaten zijn positief: scholen en werkgevers wisselen passende vacatures uit, en in de regio's Apeldoorn, Zeeland, Zwolle en Twente zijn banenmarkten gehouden om de arbeidsmarktmatch te stimuleren.

Regionale werkgeversdienstverlening

De staatssecretaris van SZW beoogt de Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen en de bijbehorende regelgeving te actualiseren, met de volgende randvoorwaarden:

1. Eén herkenbaar, gezamenlijk, publiek aanspreekpunt voor werkgevers in elke arbeidsmarktregio, verzorgd door UWV en gemeenten. Ook private arbeidsbemiddelaars kunnen zich daarbij aansluiten.
2. Inzicht in de profielen van de werkzoekenden van UWV en gemeenten op het regionale Werkgeversservicepunt, ook voor werkgevers en private arbeidsbemiddelaars
3. Instrumenten en processen binnen de regio zoveel mogelijk harmoniseren.

Ook deze inzet op het verbeteren van de werkgeversdienstverlening draagt bij aan het ontsluiten van werkplekken voor mensen met een arbeidsbeperking.

Actieprogramma *Werken in de zorg*

Het actieprogramma *Werken in de zorg* vergroot de banenkans in het zorgdomein voor mensen met een beperking. De VGN en Actiz organiseren vijf regionale informatiebijeenkomsten voor werkgevers. Met een *Werkwijzer* krijgen zij een overzicht van de ondersteuningsmogelijkheden door het UWV en gemeenten en er zijn goede voorbeelden gebundeld. In de regio Amsterdam, Arnhem en Zeeland zijn projecten gestart om mensen met een beperking te laten instromen in betaalde banen in de zorg. Het zal gaan om betaalde banen in veelal ondersteunende functies zoals de woonhulp, de welzijnsfunctionaris of huiskamerassistenten. Kenmerkend zijn de korte trainingsprogramma's en gerichte begeleiding om de mensen met beperkingen stap voor stap klaar te stomen voor de baan.

4 Kamerstukken II 2018/19, 26 448, nr. 620. In 2021 volgt een midterm review met eerste inzichten.

Verbetertraject UWV werkvoorziening

De staatssecretaris van SZW heeft een aanvullend verbetertraject bij het UWV aangekondigd.⁵ In het kader van het project *Toekomstvaste Inrichting Voorzieningen* is de landelijke dienstverlening verdeeld naar type werkvoorziening over de zeven regionale UWV-kantoren. Dit resulteert in uniforme dienstverlening, kennisontwikkeling en beter toegesneden service, wat weer leidt tot kortere doorlooptijden en meer maatwerk.

Periode 2018-2021

Praktijkleren voor mensen voor wie een startkwalificatie nog een brug te ver is

Meer dan de helft van de mensen in de bijstand en een derde van de mensen met een werkloosheidsuitkering heeft geen startkwalificatie. Dit belemmert hen op weg naar werk. Zij zijn kwetsbaar op de arbeidsmarkt. Met de pilots praktijkleren die de staatssecretaris van SZW samen met de minister van OCW heeft gestart, willen we de overgang naar werk voor hen versoepelen en de kans op duurzaam werk vergroten. De pilots lopen tot en met 2020, 23 Arbeidsmarktregio's doen mee. De ambitie is om bij goede ervaringen de werkwijze een vaste plek te geven in de regionale uitvoeringspraktijk voor werkzoekenden en werkenden die praktijkleren nodig hebben om aan het werk te gaan en blijven.

Simpel Switchen

Het project *Simpel Switchen in de Participatieketen* (looptijd 2018-2020) wil het voor mensen veiliger en makkelijker maken om vanuit een uitkering te gaan werken en de overgangen tussen dagbesteding – beschut werk – banenafsprakbaan – reguliere baan te versoepelen, ook in de weg terug als het even tegen zit. Langs vier sporen zijn acties gestart:

1. Mensen moeten makkelijker vanuit de uitkering kunnen gaan werken en weer terug kunnen vallen als het werken toch (even) niet lukt;
 2. Beter inzicht in de financiële gevolgen van aan het werk gaan;
 3. Meedoen op de best passende plek;
 4. Continuïteit in begeleiding en meer integrale ondersteuning.
-

Challenge Inclusie door Technologie

De Coalitie voor Technologie en Inclusie heeft op 23 november 2018 een *challenge* voor ondernemers, technologie-ontwikkelaars en mensen met een arbeidsbeperking georganiseerd. Hier zijn zeven pilots rondom technische hulpmiddelen uit voortgekomen, die met subsidie van het UVW in maart 2019 zijn gestart. Eind 2019 worden de eerste resultaten verwacht.

Monitoring

De ontwikkelingen op de actielijn werk volgen we met de volgende indicatoren:

- Netto arbeidsparticipatie mensen met een arbeidsbeperking.
Het percentage mensen met een arbeidsbeperking met betaald werk van alle mensen met een arbeidsbeperking in de leeftijd tussen 15-64 jaar. We laten daarbij ook de netto arbeidsparticipatie zien van mensen met een arbeidsbeperking met arbeidsvermogen door volledig arbeidsongeschikte mensen buiten beschouwing te laten.

5 Kamerbrief met kenmerk 2018-0000005330.

- Onvrijwillige werkloosheid en (algemene) werkwens van mensen met een arbeidsbeperking. Het percentage mensen met een arbeidsbeperking met arbeidsvermogen zonder werk van het totaal aantal mensen met een arbeidsbeperking in de leeftijd 15-64 jaar met arbeidsvermogen. Hierbinnen presenteren we het formele aantal werklozen (ILO-definitie) als percentage van de beroepsbevolking van mensen met een arbeidsbeperking (= werkloosheidspercentage).
- Werkende kwetsbare mensen met een arbeidsbeperking. Deze indicator zoomt in op de kwetsbare mensen met een arbeidsbeperking met arbeidsvermogen die met extra ondersteuning, zoals jobcoaches en (structurele) loonkostensubsidie, aan het werk zijn bij een reguliere werkgever of in een beschutte werkplek. We noemen het totaal aantal mensen werkzaam onder de Wet banenafpraak en het quotum, in een beschutte omgeving binnen de sociale werkvoorziening (Wsw – gesloten voor nieuwe instroom) en in het nieuwe beschut werk onder de Participatiewet.

2.1.2. Actielijn Onderwijs

Alle kinderen en jongeren moeten toegang hebben tot onderwijs en een aanbod krijgen dat bij hen past. Onderwijsondersteuning en begeleiding moeten goed vindbaar zijn. Deze zaken staan centraal in de actielijn *Onderwijs*. De maatregelen zijn gericht op:

1. Het in kaart brengen en verminderen van drempels voor leerlingen en studenten rondom de toegankelijkheid en invulling van onderwijs;
2. Een verkenning samen met het veld omtrent de toekomst van inclusiever onderwijs;
3. Het verbeteren van de aansluiting tussen onderwijs en zorg.

Periode 2018-2019: primair en voortgezet onderwijs

Onderwijsdialogen

In het traject *Oplossingen in de regio* (looptijd eind 2018-juni 2019) zijn ervaringen, suggesties en wensen verzameld omtrent de doorontwikkeling van passend onderwijs en de verdere verbetering van het onderwijsaanbod voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. Betrokkenen konden deze dialoog zelf invullen en regionale situaties agenderen en bespreken.

- Via een landelijk online vertelpunt konden mensen hun verhaal delen. Samenwerking en begrip voor elkaar zijn volgens vertellers essentieel om goed onderwijs te kunnen realiseren. In totaal hebben 4.600 betrokkenen een reactie achtergelaten.
 - Op basis van de uitkomsten uit het vertelpunt zijn regiogesprekken gehouden in de regio's Groningen, Oosterschelde, Amsterdam, Apeldoorn, Kennemerland en Eindhoven/Helmond. Minister Slob sprak met leraren, ouders, ondersteuners binnen en buiten de school, gemeenten en medewerkers van het samenwerkingsverband. De volgende vraagstukken kwamen aan de orde: welbevinden en veiligheid van leerlingen, delen van positieve ontwikkelingen, bewustwording, en verbinding organiseren. Daarbij zijn ook de randvoorwaarden voor inclusief onderwijs besproken: capaciteit, toegankelijke gebouwen, tijdsinterventies en beschikbare hulp, mogelijkheid om informatie te delen en meer bekendheid over de mogelijkheden voor maatwerk en samenwerking.
-

Experiment geïntegreerde onderwijsvoorzieningen

Met ingang van schooljaar 2018-2019 doen vijf scholen voor speciaal onderwijs mee aan het *experiment samenwerking regulier en speciaal onderwijs*, met oog op de volledige integratie van het speciaal onderwijs in het regulier onderwijs. De huidige initiatieven richten zich op samenwerking binnen het speciaal onderwijs; reguliere scholen nemen vooralsnog geen deel.

Ambities aansluiting onderwijs en zorg

Minister Slob van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en minister De Jonge van VWS hebben in twee gezamenlijke Kamerbrieven⁶ een aantal maatregelen geschetst voor een betere verbinding tussen onderwijs en zorg, het stimuleren van integraal maatwerk en het vereenvoudigen van de financiering van zorg in onderwijstijd. In het *algemeen overleg Onderwijs en zorg* van 21 februari 2019 zijn de ontwikkelingen besproken. Rond de zomer zullen beide ministers de Kamer per brief informeren over de vervolgstappen.

Periode 2019-2021: primair en voortgezet onderwijs

Onderwijsdialogen

In juni 2019 ontvangen de Kamer en het veld van minister Slob het eindrapport van de dialogen, als bijlage bij de voortgangsrapportage passend onderwijs. Uit het online vertelpunt en de regiogesprekken blijkt dat er behoefte is aan dialoog over inclusiever onderwijs. Daarom krijgen regio's in 2020 steun van de ministeries van OCW en VWS bij het voeren van dit soort gesprekken, in de vorm van filmpjes, voorbeelden en communicatie over zaken als maatwerk.

Experiment geïntegreerde onderwijsvoorzieningen

Op dit moment zijn twee initiatieven voor het schooljaar 2019-2020 ontvangen: één voor samenwerking tussen speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs, en één voor het versterken van de samenwerking tussen regulier voortgezet en voortgezet speciaal onderwijs.

Evaluatie passend onderwijs

In 2020 vindt de evaluatie van het passend onderwijs plaats en zal minister Slob voorstellen doen voor de doorontwikkeling van dit stelsel. Hierbij zullen ook de uitkomsten van bovengenoemde acties en de visie op inclusiever onderwijs worden betrokken.

Periode 2018-2019: middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs

Informatievoorziening en begeleiding

Ondanks de beschikbare voorlichting zijn studenten vaak niet goed op de hoogte van de voorzieningen door hogescholen en universiteiten, DUO en gemeenten. Daarom informeren we (toekomstige) studenten met onder andere de website *studeermeteenplan.nl* en de factsheet *Slim studeren in het hoger onderwijs*. Naar aanleiding van de voortgangsrapportage van de NRO-monitor passend onderwijs en de klachtenrapportage van het JOB gaan we in gesprek met betrokken organisaties, waaronder het Jongerenpanel FNO, JOB, de MBO Raad, onderwijsinstellingen, studenten, en het ministerie van VWS. Aandachtspunten zijn drempels die studenten tegenkomen op het mbo, de verschillende regelingen en het bieden van een herkenbaar aanspreekpunt voor zorggerelateerde vragen op hbo- en wo-instellingen.

6 Kamerstukken II 2018/19, 31497, nr. 282 en Kamerstukken II 2018/19, 26695, nr. 123

Pilots nabegeleiding mbo

Naar aanleiding van de motie van de Kamerleden Kwint en Özdil zijn er in het najaar van 2018 acht regionale pilots gestart rondom domeinoverstijgende nabegeleiding. Gemeenten en mbo-instellingen begeleiden minder zelfredzame studenten bij hun start op de arbeidsmarkt, tot twee jaar na het behalen van hun mbo-diploma. De eerste opgedane inzichten rondom de entreeopleiding en niveau 2 kunnen fungeren als een blauwdruk voor de andere mbo-niveaus. De pilots lopen door tot en met studiejaar 2019-2020.

Verkenning inclusiever onderwijs

- Minister Van Engelshoven heeft de werkgroep Studentenwelzijn ingesteld, waaraan de onderwijskoepels Vereniging Hogescholen en de Vereniging van Universiteiten deelnemen, evenals de studentenbonden ISO en LSVb, het Expertisecentrum Handicap + Studie en de Universiteit voor Humanistiek. Op 25 oktober 2018 hebben de leden van de werkgroep een [Gezamenlijke Ambitie Studentenwelzijn](#) ondertekend. Dit bevat de volgende ambities: aandacht voor inclusief studieklimaat, volledige en laagdrempelige voorziening, intensivering van financiële ondersteuning, instelling van specifieke organisatie, en continue aandacht voor bekwaamheid van medewerkers op instellingen.
 - OCW heeft het Expertisecentrum Handicap + Studie een extra subsidie gegeven, naast de gebruikelijke instellingssubsidie. Hiermee hebben zij onder andere een [Landelijke Netwerk Studentenwelzijn Hoger Onderwijs](#) opgezet, waarin universiteiten en hogescholen onderling kennis kunnen uitwisselen en knelpunten kunnen aankaarten.
 - Op maandag 8 april 2019 organiseerde vermogensfonds FNO het evenement “Krachtpatsers”, als afsluiter van het vierjarig programma Zorg en Perspectief. Dit programma was gericht op het verkleinen van het verschil in maatschappelijk perspectief tussen jongeren met een chronische aandoening en hun gezonde leeftijdsgenoten. Op het event werd een onderzoek van het Verwey Jonker Instituut gepresenteerd naar het aantal jongeren met een chronische aandoening en de maatschappelijke impact die dit met zich meebrengt. Ook werden diverse verdiepende sessies georganiseerd zoals bijvoorbeeld de sessie “Samen op weg maar inclusief onderwijs”, mede georganiseerd door Defence for Children.
-

Intentieverklaring VN-verdrag

Het Expertisecentrum Handicap + Studie heeft een *Intentieverklaring VN-verdrag* opgesteld. Hogeronderwijsinstellingen kunnen hiermee aangeven dat ze zich, samen met medeonder-tekenaars, inzetten voor een betere positie van studenten met een beperking en voor een inclusiever onderwijsklimaat. In 2018 is de intentieverklaring ondertekend door de Hogeschool Utrecht, Universiteit Utrecht, Vrije Universiteit, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden, Hanzehogeschool, NHL Stenden Hogeschool en de Technische Universiteit Delft. De Technische Universiteit Eindhoven, Erasmus Universiteit Rotterdam, Fontys, Saxion, en Universiteit Tilburg zitten in het proces van ondertekening.

Periode 2019-2021: mbo en hoger onderwijs

Uitbreiding pilots

Tijdens het *algemeen overleg Studenten met een beperking in het mbo en hoger onderwijs* heeft minister Van Engelshoven aangekondigd dat zij de lopende pilot rondom begeleiding van afgestudeerde mbo'ers op de arbeidsmarkt wil uitbreiden naar het hoger onderwijs. In de regio's van de huidige pilots wordt gekeken of een hogeronderwijsinstelling kan aansluiten.

Onderzoek arbeidsmarkt

In 2019 zal het Expertisecentrum Handicap + Studie in de regio Nijmegen onderzoek doen naar de aansluiting en samenwerking tussen werkgevers, onderwijsinstellingen en studenten met een beperking. De opgedane inzichten kunnen dienen voor toekomstig beleid.

Monitoring

Voor het monitoren van de actielijn Onderwijs wordt uit verschillende instrumenten informatie gebruikt:

- De tevredenheid onder studenten met een beperking over de geboden begeleiding en voorzieningen wordt ieder jaar in kaart gebracht via de *Studentenmonitor*, een initiatief van het ministerie van OCW.
- Ook wordt informatie gebruikt uit de *Nationale Studenten Enquête*, die is opgezet vanuit de onderwijsinstellingen. In het mbo worden deze onderwerpen in kaart gebracht via de JOB monitor en de monitor passend onderwijs via NRO.
- In de *Monitor Beleidsmaatregelen* volgen we de groep studenten met een beperking, mede op basis van bovengenoemde monitors.
- Het Expertisecentrum Handicap + Studie brengt jaarlijks een rapport uit over studenten met een beperking, gebaseerd op de *Nationale Studenten Enquête*.

2.1.3. Actielijn Vervoer

In de actielijn Vervoer is het streven dat reizigers met een beperking steeds meer zelfstandig gebruik kunnen maken van het openbaar vervoer, dat het doelgroepenvervoer verbetert en de aansluiting tussen doelgroepenvervoer en ov verbetert. Dit gebeurt door meer haltes en stations toegankelijk te maken en te werken aan grotere gebruiksvriendelijkheid en verder geïntegreerd doelgroepenvervoer.

Periode 2018-2019

Wijziging Besluit en de Regeling Toegankelijkheid van het Openbaar Vervoer

Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) is met de decentrale overheden in gesprek om afspraken te maken over nieuwe streefcijfers voor toegankelijke bus- en tramhaltes. Gelijkzeitig wordt de wijziging van het Besluit en de Regeling Toegankelijkheid van het Openbaar Vervoer voorbereid, waar deze nieuwe streefcijfers in zullen worden opgenomen. Deze regelgeving zal in zijn geheel worden vernieuwd, zodat naast het opnemen van nieuwe streefcijfers een aantal verouderde artikelen kan worden geüpdatet. De staatssecretaris van IenW zal de Kamer eind 2019 informeren over de stand van zaken.

Toegankelijkheid stations

ProRail maakt met het programma *Toegankelijkheid Stations* alle treinstations in het hoofd-railnet toegankelijk. ProRail vergroot daarmee de bereikbaarheid van perrons door middel van hellingbanen en liften, brengt perrons op de juiste hoogte en treft kleinere maatregelen zoals voorzieningen voor mensen met een visuele beperking. Sinds 2017 zijn alle stations in Nederland toegankelijk voor mensen met een visuele beperking.

Vernieuwingsagenda Iedereen onderweg

De ministeries van IenW en VWS hebben binnen de actielijn Vervoer het programma *Iedereen onderweg: vernieuwingsagenda doelgroepenvervoer en openbaar vervoer* ontwikkeld, gericht op verbeteringen in het doelgroepenvervoer en aansluiting met het openbaar vervoer. De vernieuwingsagenda is op 15 maart 2019 naar de Kamer gestuurd⁷ en bevat drie lijnen:

1. Gebruik van het openbaar vervoer stimuleren

Een voorbeeld van één van de maatregelen in deze lijn is de impuls van het ministerie van IenW aan lokale en regionale initiatieven rondom ov-begeleiding. Op verschillende plekken in het land zijn kansrijke initiatieven ontwikkeld om het ov-gebruik onder mensen met een beperking te stimuleren. Zo vergezellen vrijwilligers van *Publiek Vervoer* in Groningen/Drenthe reizigers en geven uitleg over kortingsregelingen en kaartautomaten. De staatssecretaris van IenW stelt € 1.5 miljoen ter beschikking voor nadere uitwerking en opschaling van dergelijke kansrijke lokale en regionale initiatieven.

Een ander voorbeeld is de ontwikkeling van een tool door het ministerie van IenW om stations en hun omgeving te scannen op toegankelijkheid. Gemeenten krijgen hiermee inzicht in de obstakels waar mensen met een beperking rondom stations op stuiten.

7 Kamerstukken II 2018/2019, 24170, nr. 191.

2. Doelgroepenvervoer efficiënter organiseren

In deze lijn wordt onder meer een verkenningstraject gestart naar de mogelijkheden om gemeentelijke criteria voor het toekennen van vervoersvoorzieningen en het indicatieproces te stroomlijnen. Daarbij wordt bekeken of het toekenningstraject voor vervoersvoorzieningen kan worden vereenvoudigd en of een integrale aanpak mogelijk is. Een ander voorbeeld uit deze lijn is dat CROW een tool kostenberekening doelgroepenvervoer heeft gerealiseerd, waarmee decentrale overheden doelgroepenvervoer gemakkelijker kunnen aanbesteden. Deze tool is sinds december 2018 beschikbaar.

3. Doelgroepenvervoer en openbaar vervoer beter op elkaar laten aansluiten

Een onderdeel van deze lijn is de ondersteuning van de standaardisatie van gebruikersdata. Door gebruik te maken van gezamenlijke definities en reizigerskenmerken wordt de uitvoering van het doelgroepenvervoer vereenvoudigd en wordt de kans op fouten kleiner. Eenduidige definities zijn ook een voorwaarde om ICT-toepassingen te kunnen ontwikkelen, zoals die in het kader van mobility as a service. ICT-ontwikkelingen kunnen op deze manier de reiziger helpen verder regie op het reizen te voeren. Zo heeft ook Transvision de Valys-app in oktober 2018 gelanceerd, die onder meer een reisadvies op maat geeft.

Periode 2019-2021

Ov-ambassadeurs

De staatssecretaris van IenW stelt € 1,5 miljoen ter beschikking voor kansrijke lokale en regionale initiatieven, die mensen helpen bij het reizen met de trein, bus of metro, zoals de ov-ambassadeur. De komende periode wordt deze impuls nader uitgewerkt.

Inclusive Mobility Lab

Het *Inclusive Mobility Lab* is een breed platform dat ruimte biedt voor doorlopende en structurele verbetering. Hier zijn zowel landelijke, provinciale en gemeentelijke overheden, als private partijen, waaronder vervoerders, en ervaringsdeskundigen bij betrokken. Via dit platform borgen we de continuïteit van initiatieven en kunnen we goede initiatieven uitbreiden.

Monitoring

Voor het eerste deel van de actielijn vervoer (over percentage toegankelijke haltes en stations) is informatie beschikbaar via het Centraal Halte Bestand en de voortgang van het Programma Toegankelijkheid Stations van ProRail.⁸ Logische indicatoren voor vooruitgang op deze gebieden zijn dan ook:

- Het percentage toegankelijke bus- en tramhaltes, uitgesplitst naar mensen met een motorische beperking en een visuele beperking. Aan verbetering van deze cijfers wordt momenteel gewerkt door CROW in overleg met het samenwerkingsverband decentrale ov-autoriteiten (DOVA). In dit verband wordt ook onderzocht of het mogelijk is om als indicator op te nemen het percentage reizen dat op een toegankelijke manier gemaakt kan worden. Dat cijfer geeft namelijk meer informatie over de mogelijkheden die mensen met een motorische of visuele beperking in het ov hebben. Relevant is ook dat momenteel een wijziging van het Besluit en de Regeling Toegankelijkheid van het Openbaar Vervoer wordt voorbereid door het ministerie van IenW, samen met DOVA. De definitieve indicator zal worden vastgesteld nadat bovengenoemde trajecten zijn afgerond.
- Het percentage reizigers dat van of naar een toegankelijk station reist. Hiervoor is al met ProRail afgesproken dat in 2022 minimaal 90% van de reizigers van en naar volledig zelfstandig toegankelijke stations kunnen reizen. En in 2030 zijn alle stations zelfstandig toegankelijk.

Onbeperkt meedoen

Tim

8 <https://www.prorail.nl/reizigers/stations/toegankelijkheid>

2.1.4. Actielijn *Bouwen en Wonen*

De actielijn *Bouwen en Wonen* is erop gericht de toegankelijkheid van de openbare ruimte en gebouwen te verbeteren en te zorgen voor voldoende geschikte woningen en woonvormen voor mensen met een beperking. Binnen de actielijn ligt de focus op vier thema's:

1. Eenduidige richtlijnen voor toegankelijk (ver)bouwen;
2. Stimuleren van voldoende geschikte en beschikbare woningen;
3. Onderzoek naar extra toegankelijkheidseisen in het Bouwbesluit;
4. Inventarisatie knelpunten toegankelijkheid van de openbare ruimte.

Periode 2018-2019

Actieplan *Toegankelijkheid voor de bouw*

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) zal op korte termijn (planning medio juni 2019) de Tweede Kamer informeren over de uitkomsten en conclusies met betrekking tot verschillende onderzoeken die zijn uitgevoerd op het gebied van toegankelijkheid. Het betreft onderzoek naar de knelpunten die door mensen met een beperking in de praktijk bij de toegankelijkheid van woningen en gebouwen het meest worden ervaren en een door het EIB uitgevoerde contra-expertise op in 2013 uitgevoerd onderzoek naar extra toegankelijkheidseisen voor nieuwbouwappartementen. Op beide onderzoeken zal in een Kamerbrief worden ingegaan en de vervolgstappen zullen in de Kamerbrief bekend worden gemaakt.

Toegankelijkheid in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI)

Met de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) geeft het Rijk een langetermijnvisie op de toekomst en de ontwikkeling van de leefomgeving in Nederland. Het Rijk doet dit samen met onder andere provincies en gemeenten, waar vervolgens ook de regionale en lokale uitwerking plaatsvindt. De NOVI beantwoordt de vraag: welke belangen vinden we met elkaar zo belangrijk dat ze op nationaal niveau geregeld moeten worden of in ieder geval een richting mee moeten krijgen? Toegankelijkheid is als één van de belangen in het ontwerp opgenomen en dit geeft richting aan gemeenten bij het inclusiever inrichten van de openbare ruimte. Op 20 juni wordt de NOVI landelijk openbaar gemaakt en online opengesteld voor consultatie. De online consultatie loopt tot en met september 2019. In december 2019 wordt het document vastgesteld en aangeboden aan de Tweede Kamer.

Inventarisatie knelpunten wonen met een beperking

De ministeries van BZK en VWS onderzoeken samen met ieder(in) welke knelpunten mensen met een beperking ervaren wanneer zij op zoek gaan naar een geschikte woning of woonvorm. Een lopend onderzoek richt zich in het bijzonder op de leeftijdscategorie 15-30 jaar. Het onderzoek bestaat uit een literatuuronderzoek, een survey-onderzoek, focusgroepen en een landelijke expertmeeting. Het onderzoek richt zich onder meer op het in kaart brengen van de aard en de omvang van de vraag naar specifieke woningen of woonvormen voor mensen met een beperking. De afronding van het onderzoek is gepland voor eind juni 2019.

Periode 2019-2021

Onderzoeksopdracht toegankelijke openbare buitenruimte op lokaal niveau

Naast de Nationale Omgevingsvisie geven de landelijke nota gezondheidsbeleid (in wording), het nationaal preventieakkoord en het nationaal sportakkoord richting bij het werken aan een toegankelijke openbare ruimte en een gezonde en beweegvriendelijke lokale leefomgeving. Aan deze opgaven krijgt vervolgens vooral lokaal een invulling. Daarom wordt er nu een project voorbereid om gemeenten op dit gebied meer handvatten te bieden. Het streven is om voor het einde van 2019 een behoeftepeiling onder gemeenten af te ronden om dit project verder vorm te geven.

Monitoring

De monitoring van deze actielijn bestaat uit drie onderdelen: bouwen, wonen en openbare ruimte.

1. Voor het onderdeel bouwen is de monitoring ingericht via het actieplan voor de bouw. De bij het actieplan voor de bouw betrokken partijen (de Alliantie, VNG, VNO-NCW en MKB Nederland, BNA, Neprom, Aedes, Bouwend Nederland, VpW, NEN, SKW Certificatie, het ministerie van BZK) komen in het kader van de monitoring van dit onderdeel vier keer per jaar bijeen om de voortgang van de uitvoering van het actieplan en hieruit volgende vervolgacties te bespreken.
2. Op het onderdeel wonen is het hierboven beschreven knelpuntenonderzoek de eerste stap om meer kennis en inzicht te ontwikkelen en vervolgens indicatoren voor de aanpak te benoemen.
3. We volgen de resultaten op het onderdeel openbare ruimte met de volgende indicatoren:
 - Percentage mensen voor wie winkels vrijwel altijd toegankelijk zijn;
 - Percentage mensen voor wie openbare gebouwen en pinautomaten vrijwel altijd toegankelijk zijn;
 - Percentage mensen voor wie parken en groenvoorzieningen vrijwel altijd toegankelijk zijn.

2.1.5. Actielijn Participatie en Toegankelijkheid

Binnen de actielijn *Participatie en Toegankelijkheid* willen we mensen met een beperking meer kansen bieden om mee te doen op terreinen als sport, cultuur, bibliotheken en media. Bovendien is het de bedoeling om meer websites en apps toegankelijk te maken en de informatievoorziening vanuit (semi-)overheden en andere partijen begrijpelijker te maken.

Periode 2018-2019: inclusieve vrijetijdsbesteding

Sport

Op 29 juni 2018 hebben NOC*NSF, Vereniging Sport en Gemeenten, het ministerie van VWS en tal van andere partijen het *Nationaal Sportakkoord* ondertekend. Met het deelakkoord *Inclusief sporten en bewegen* willen we er, samen met de alliantie *Sporten en bewegen voor iedereen*,⁹ voor zorgen dat ook mensen met een beperking makkelijker aansluiting vinden bij sport(aanbieders).

- **Programma Grenzeloos actief**

Grenzeloos actief is op 31 maart 2019 afgerond. De opbrengsten krijgen binnen het deelakkoord een vervolg. Inmiddels zijn er in 41 Wmo-regio's samenwerkingsverbanden die met elkaar versnippering van het sportaanbod tegengaan.

- **Vervoer**

Teamsporters met een ernstige lichamelijke beperking, die in competitieverband spelen en trainen, kunnen gebruik maken van een specifieke vervoersvoorziening. We onderzoeken hoe deze vervoersvoorziening ingezet kan worden voor een grotere doelgroep. Het gaat hierbij dan bijvoorbeeld om individuele sporters met een ernstige lichamelijke beperking, maar ook de vrijwilligers die nodig zijn bij wedstrijden zoals scheidsrechters.

- **Sporthulpmiddelen**

Stichting Special Heroes voert in gemeenten en regio's een aantal pilots uit omtrent de uitgifte van sporthulpmiddelen, zodat meer mensen hier gebruik van kunnen maken. Het gaat om hulpmiddelen zoals een sportrolstoel, een blade om mee hard te lopen of een prothese arm om mee te kunnen volleyballen. Lokale regelgeving voorziet beperkt in deze diverse aanvragen, waardoor het voor mensen met een beperking minder makkelijk is om te sporten.

- **Toegankelijke sport- en beweegaccommodaties**

Via de *Subsidieregeling stimulering bouw en onderhoud sportaccommodaties* kunnen amateur-sportorganisaties investeren in de toegankelijkheid van hun accommodaties. Deze regeling vanuit het ministerie van VWS loopt tot en met 1 januari 2024.

- **Mensen met een verstandelijke beperking**

Special Olympics Nederland is dé sportorganisatie voor mensen met een verstandelijke beperking. Het ministerie van VWS steunt hun projecten *Healthy athletes* en *Play Unified*. Met het *Healthy Athletes* programma wordt een structurele actievere en gezondere leefstijl bevorderd. Tijdens evenementen worden sporters getest en krijgen sporters advies over hoe ze gezonder kunnen leven. *Play Unified* is een bewustwordingscampagne waar ontmoeting tussen sporters met een verstandelijke beperking en sporters zonder beperking centraal staat. Ze dagen elkaar uit om samen te gaan sporten.

⁹ Alliantiepartners zijn NOC*NSF, VSG, MEE NL, Sportkracht 12, Stichting Life Goals, Jeugdfonds Sport en Cultuur, Fonds gehandicaptensport, Nationaal Ouderenfonds en John Blankenstein Foundation.

Cultuur

Binnen de actielijn Participatie & Toegankelijkheid heeft het kabinet de ambitie opgenomen meer kansen te bieden om mee te doen op het terrein van cultuur en knelpunten bij deelname aan cultuur te verminderen. Doel is ook dat de verschillen in cultuurdeelname tussen mensen met en zonder een beperking kleiner worden.

In het programma is aangekondigd dat de minister van OCW in gesprek zal gaan met culturele instellingen en belanghebbenden over hoe zij aankijken tegen de toegankelijkheid van cultuur voor mensen met een beperking. Op 12 november 2018 heeft een rondetafelgesprek plaatsgevonden met het culturele veld, gehandicaptenorganisaties en ervaringsdeskundigen.

De belangrijkste uitkomsten van het rondetafelgesprek waren:

- werk aan bewustwording in de culturele sector;
- vergroot de zichtbaarheid en de mogelijkheden om actief deel te nemen aan het culturele leven;
- investeer in kennisontwikkeling en deskundigheidsbevordering.

De minister van OCW heeft verder aangegeven dat het rondetafelgesprek de opmaat is naar een conferentie om het gesprek tussen de culturele sector en gehandicaptenorganisaties te stimuleren en culturele instellingen de mogelijkheid te bieden best practices uit te wisselen.¹⁰ Voorjaar 2019 organiseerde het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst de conferentie 'NEXT STOP: Onbeperkt kunst en cultuur', voor iedereen die meer wil met kunst en cultuur voor mensen met een beperking.

Bibliotheken

- [Bibliotheekservice Passend Lezen](#)

De Koninklijke Bibliotheek ontvangt financiering vanuit het ministerie van OCW om de bibliotheekvoorziening voor mensen met een leesbeperking te verzorgen.

De Bibliotheekservice Passend Lezen biedt materialen in een aangepaste leesvorm en specifieke diensten. In 2018 bevatte de collectie van de Bibliotheekservice Passend Lezen 86.768 boeken, kranten en tijdschriften. Het aantal klanten, inclusief lezers via openbare bibliotheken, bedroeg 44.352. Daarnaast maakten 1.097 onderwijs- en zorginstellingen gebruik van de service. Er werden 1.750.761 materialen uitgeleend: via streaming, op Daisy-cd, in braille en grootletter.

- [Toegankelijkheidsrichtlijnen voor openbare bibliotheken](#)

Bibliotheken krijgen van de Koninklijke Bibliotheek concrete handvatten om de toegankelijkheid van het gebouw, de collectie en de digitale diensten te verbeteren, en te werken aan de fysieke dienstverlening en de communicatie. Zo is in april 2019 een kennissite gepresenteerd op *Biebtobie*, het kennisplatform voor bibliotheekmedewerkers. Verder toetst de Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal bibliotheken op onder andere toegankelijkheid.

¹⁰ Tijdens het Wetgevingsoverleg Cultuur van 19 november 2018, Kamerstuk II 2018/2019, 35 000-VIII, nr. 118.

- **Inclusief publiceren**

Een plan van aanpak voor inclusief publiceren wordt uitgevoerd naar aanleiding van een rondetafelgesprek met de Oogvereniging, Vereniging Onbeperkt Lezen, Dedicon, de Koninklijke Bibliotheek, de Mediafederatie, VIVIS en Kennisnet. Inmiddels is vanuit het veld het initiatief genomen om voorlichtingssessies voor educatieve en algemene uitgeverij te organiseren en is de informatieve website *inclusiefpubliceren.nl* gelanceerd.

Media

- **Ondertiteling en gebarentaal**

De landelijke publieke omroep voorziet via de NPO 95% van de Nederlandstalige programma's van ondertiteling voor mensen met een auditieve beperking. Voor landelijk opererende commerciële zenders ligt het percentage op 50%.

- **Gesproken ondertiteling en audiodescriptie**

Mensen met een visuele beperking hebben dankzij gesproken ondertiteling toegang tot producties van de NPO en programma's van landelijk opererende commerciële omroepen. Het is het streven om de NPO meer programma's met audiodescriptie aan te laten bieden. Via de app *Earcatch* kan thuis gebruik worden gemaakt van audiodescriptie van de NPO.

- **Verplichting pakketaanbieders**

Pakketaanbieders dienen hun diensten voor mensen met een *visuele of auditieve beperking* toegankelijk te maken, door middel van een set-top-box, een insteekmodule of rechtstreekse ontvangst op een televisietoestel, of met een applicatie op een computer of een mobiele telefoon. Dit geldt voor diensten van publieke en commerciële omroepen.

- **Toegankelijkheid Nederlandse films**

Bij de subsidieverlening door het Nederlands Filmfonds voor Nederlandse bioscoopfilms en documentaires is het verplicht om deze te voorzien van ondertiteling en audiodescriptie en zo toegankelijk te maken voor mensen met een visuele of auditieve beperking. Hiertoe kan het bestuur van het fonds een aanvullende bijdrage verlenen.

Periode 2018-2019: begrijpelijke informatie

Verkiezingen

- **Voorlichting**

Dit jaar zijn gratis verkiezingskranten in begrijpelijke taal breed verspreid. Veel gemeenten en zorginstellingen hebben deze kranten bij ProDemos aangevraagd. Het ministerie van BZK heeft ruim € 40.000 subsidie beschikbaar gesteld voor de training *Stoere stemmer* van Stichting Stras. In de gemeenten Almere, Barendrecht, Capelle aan den IJssel en Rotterdam wordt deze training aan (jong)volwassenen met een verstandelijke beperking gegeven. In aanloop naar de gecombineerde provinciale staten- en waterschapsverkiezingen heeft het ministerie van BZK de workshops ‘Stem jij ook?’ gefinancierd. Deze workshops, begeleid door ProDemos, zijn gericht op mensen met een licht verstandelijke beperking. Zorginstellingen en gemeenten konden gratis gebruik maken van de workshops. Verder is in samenwerking met de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland de voorlichting aan zorgorganisaties geactualiseerd.

- **Fysieke toegankelijkheid stemlokalen**

Vanaf 2019 moeten alle stemlokalen toegankelijk zijn voor kiezers met een lichamelijke beperking. Als een gemeente hieraan niet kan voldoen, informeert het college de gemeenteraad over de reden hiervoor. In de evaluatie van de gecombineerde provinciale staten- en waterschapsverkiezingen die de minister van BZK medio juni aan de Tweede Kamer stuurt, wordt een beeld weergegeven van de toegankelijkheid van de stemlokalen. Ook naar aanleiding van de Europees Parlementsverkiezing wordt de toegankelijkheid van de stemlokalen een geëvalueerd.

Het College voor de Rechten van de Mens heeft naar aanleiding van bovengenoemde verkiezingen 188 meldingen ontvangen van of namens kiezers met een beperking uit ruim 100 gemeenten. Er kwamen bij het meldpunt niet alleen klachten binnen: ruim 1 op de 10 meldingen waren uitsluitend positief over de fysieke toegankelijkheid van de stemlokalen. Vorig jaar kreeg het college bij de gemeenteraadsverkiezingen en het referendum 148 meldingen.

De meest voorkomende klacht kwam van mensen met een visuele beperking, die aangaven dat hen de benodigde hulp in het stemhokje werd geweigerd terwijl zij daar wel recht op hebben. De regels op dit punt zijn een belangrijk onderwerp in de online stembureau instructie en in de brochure die op de dag van stemming in het stembureau aanwezig moet zijn. Desondanks waren op 20 maart 2019 niet alle van de ongeveer 50 duizend stembureauleden goed op de hoogte, zo blijkt uit het meldpunt Onbeperkt Stemmen van het College voor de Rechten van de Mens.

In aanloop naar de Europees Parlementsverkiezing heeft het ministerie van BZK daarom in de circulaire en de nieuwsbrieven aan gemeenten extra aandacht besteed aan de regels voor het toestaan van hulp bij het stemmen. Daarnaast is het onderwerp besproken in de focusgroepen met stembureauleden die eind april en begin mei plaatsvonden in het kader van het onderzoek naar de kennis en vaardigheden van voorzitters en leden van de stembureaus.

Digitale toegankelijkheid

Digitale toegankelijkheid verschuift van een technisch probleem naar een bestuurlijk vraagstuk: naast de toegankelijkheid van websites en apps zijn er maatregelen nodig om de belemmeringen die mensen met een beperking in de online wereld ondervinden weg te nemen.

- **Tijdelijk besluit digitale toegankelijkheid overheid**

Websites en mobiele applicaties moeten toegankelijk(er) zijn en overheidsinstanties dienen verantwoording af te leggen via toegankelijkheidsverklaringen, die ze online moeten publiceren naar het model van de Europese Commissie van oktober 2018. Het *Tijdelijk besluit digitale toegankelijkheid overheid* geldt vanaf 23 september 2019 voor nieuwe websites (die na 23 september 2018 live zijn gegaan), vanaf 23 september 2020 voor de overige websites en vanaf 23 juni 2021 voor mobiele applicaties.

- **Toezicht via toegankelijkheidsverklaringen**

De voornaamste doelgroep van de toegankelijkheidsverklaringen zijn bestuursorganen met een toezichthoudende bevoegdheid, zoals gemeente- en waterschapsraden. Dankzij de toegankelijkheidsverklaringen kunnen zij eenvoudiger de rol van *horizontale* toezichthouder vervullen. Het ontwerp van de *Wet digitale overheid* behelst ook het interbestuurlijk toezicht. In het geval van gemeenten en waterschappen worden de provincies de *verticale* toezichthouders. Optimaal toezicht vraagt om goede toegankelijkheidsverklaringen, die voldoen aan de modelverklaring. Momenteel wordt een instrument ontwikkeld als hulpmiddel voor overheidsinstanties bij het opstellen van een dergelijke verklaring.

- **Duurzaam informatiestelsel in de zorg**

Op 10 december 2018 heeft het Informatieberaad Zorg, een bestuurlijke samenwerking tussen deelnemers uit het zorgveld en het ministerie van VWS, een positief besluit genomen over de toepassing van de EU-richtlijn met betrekking tot de digitale toegankelijkheid van de zorgsector. De standaard voor digitale toegankelijkheid van websites en andere digitale informatiedragers is de WCAG, de *Web Content Accessibility Guidelines*. De Architectuurboard Zorg heeft in januari 2019 geadviseerd om de richtlijn op te nemen in de Basisinfrastructuur, omdat de WCAG verplicht is voor overheden en organisaties die het publiek belang dienen en het burgerservicenummer gebruiken, waaronder zorgorganisaties. Om het zorgveld te ondersteunen heeft de Oogvereniging een gratis handleiding over digitale toegankelijkheid voor de zorgsector beschikbaar gesteld. Logius biedt de zorgsector ondersteuning met een helpdesk en een gratis website.

Begrijpelijke informatie

Op 31 oktober 2018 is het ministerie van BZK in samenwerking met het Netwerk Begrijpelijke Overheid gestart met de campagne Direct Duidelijk. Deze campagne richt zich op het stimuleren en ondersteunen van overheidsorganisaties om de begrijpelijkheid van de contacten tussen overheid en burger te verbeteren. Doelstelling is dat overheden zich bewust zijn van het belang van duidelijk taalgebruik en beschikken over de kennis, materialen en voorbeelden om dit in de praktijk toe te passen. Doelstelling is ook dat alle Nederlandse overheidsorganisaties hun teksten, brieven en andere communicatie-uitingen toetsen op begrijpelijkheid, zodat burgers de teksten van de overheid beter begrijpen en ook begrijpen wat een tekst betekent voor hun eigen situatie.

Door ondertekening van de *direct duidelijk deal* verbinden overheidsorganisaties zich eraan om een direct duidelijk taalbeleid in te voeren en om de effecten van dat beleid te toetsen. Er worden in 2019 verschillende regio- en netwerkbijeenkomsten georganiseerd om kennis en ervaringen uit te wisselen. Ondersteuning wordt daarnaast ook geboden via de website www.directduidelijk.nl. Deze website bevat concrete tips, checklists, voorbeelden van brieven en andere inspirerende praktijkvoorbeelden. Ook worden overheidsorganisaties ondersteund bij het toetsen van hun teksten op begrijpelijkheid onder bepaalde doelgroepen.

Ook in de zorgsector wordt gewerkt aan meer begrijpelijke informatie. Zo werken vier partijen (CBG, NHG, KNMP, Lareb) samen om informatie over medicijnen betrouwbaar en in uniforme en begrijpelijke taal digitaal te ontsluiten op hun eigen websites. Daarnaast gaat het CBG en Stichting Kijksluiter, met steun van het ministerie van VWS, begrijpelijke animatievideo's over medicijngebruik publiek toegankelijk maken. En heeft het CBG een eerste prototype gemaakt van een compacte en meer visuele vorm van medicijninformatie, die naast de bijsluiter kan bestaan. Het CBG is op dit moment met andere partijen in gesprek over de verdere ontwikkeling en implementatie in de praktijk.

Periode 2019-2021

Cultuur

De minister van OCW investeert in 2019 en 2020 in de verbinding tussen cultuur en het sociale domein. Het gaat om een bedrag van € 1.000.000 per jaar.¹¹ Dit bedrag is voor de helft bestemd voor het stimuleren van kunstbeoefening door mensen met een beperking.¹² Het Fonds voor Cultuurparticipatie is gevraagd een subsidieregeling te maken. De campagne 'Iktoon – kunst van iedereen', ter promotie van actieve cultuurparticipatie, richt zich met steun van OCW in 2019 en 2020 ook expliciet op mensen met een functiebeperking. Verder wordt gekeken naar de toegankelijkheid van concerten voor mensen met een beperking.¹³ Hierover zal de Kamer nog voor de zomer van 2019 worden geïnformeerd.

Op 17 mei jl. heeft de minister van OCW de Subsidieregeling restauratie rijksmonumenten 2019–2020 gepubliceerd waarin is bepaald dat extra subsidie wordt verstrekt indien het plan maatregelen bevat die de toegankelijkheid van erfgoed voor mensen met een beperking verbetert.¹⁴

Stemmen

De Minister van BZK heeft op 15 oktober aan de Tweede Kamer gemeld dat er een wetsvoorstel wordt voorbereid dat experimenten met early voting en hulp bij het stemmen voor kiezers met een verstandelijke beperking mogelijk maakt.¹⁵ In de context van early voting kunnen de omstandigheden gecreëerd worden om kiezers met een beperking te ondersteunen en waar nodig te helpen om te kunnen stemmen. Bij de uitwerking worden onder meer het College voor de Rechten van de Mens en diverse belangenorganisaties zoals Ieder(in) en de LFB betrokken.

In de brief van 9 mei 2019 informeerde de minister van BZK de Tweede Kamer over haar voorstellen voor nieuwe stembiljetten.¹⁶ Een nieuw stembiljet is wenselijk, omdat het huidige stembiljet (te) groot is en daardoor zowel voor de stembureaus als voor veel kiezers lastig hanteerbaar. Dat geldt ook in het kader van toegankelijkheid. Door zijn omvang is het huidige stembiljet niet voor alle kiezers goed leesbaar en ook met hulpmiddelen (zoals een mal voor blinden en slechtzienden) moeilijk te gebruiken. Voor logo's van de partijen is op het huidige stembiljet geen ruimte, terwijl logo's het stembiljet voor laaggeletterde kiezers toegankelijker maken. De minister van BZK wil zo snel als mogelijk een voorstel voor een experimentenwet bij de Tweede Kamer indienen om het mogelijk te maken dat in 2021 het eerste experiment met de nieuwe stembiljetten kan plaatsvinden.

11 Brief 'Voortgang cultuur in een open samenleving', Kamerstuk 32 820, nr. 274.

12 Uitvoering van de motie van het lid Bergkamp c.s., Kamerstuk 35 000 VIII, nr. 103.

13 Uitvoering van de motie van de leden Asscher en Ellemeet, Kamerstuk 35 000 VIII, nr. 107.

14 Staatscourant 2019, nr. 27705.

15 Brief aan de Tweede Kamer, Kamerstuk 31 142, nr. 87.

16 Brief aan de Tweede Kamer, Kamerstuk 35 165, nr. 4.

Monitoring

We volgen de resultaten van de actielijn met de volgende indicatoren:

Sport

- Percentage mensen van 12 jaar en ouder met een beperking dat wekelijks sport;
- Percentage mensen van 12 jaar en ouder met een beperking, dat tevreden is met het sport en beweegaanbod in hun omgeving;
- Percentage mensen voor wie verenigings- en sportgebouwen vrijwel altijd toegankelijk zijn (lichamelijk, chronisch, verstandelijk);

Stemmen

- Gewogen score voor de toegankelijkheid van stemlokalen, van de stemlokalen waarvan gemeenten hebben aangegeven dat ze toegankelijk zijn (PBT consult meting) en het percentage stemlokalen dat volgens de gemeenten toegankelijk is (GFK meting);

Digitale toegankelijkheid

- Aantal websites van (semi)overheidsinstanties dat een toegankelijkheidsverklaring heeft gepubliceerd.

Begrijpelijke informatie

- Aantal deelnemende overheidsorganisaties aan Direct duidelijk;
December 2019 worden bovendien de resultaten van een panelonderzoek over de ervaringen van burgers met overheidscommunicatie verwacht. Ook wordt er een quickscan met een analyse over 40 teksten opgeleverd. December 2020 volgt de presentatie van de onderzoeksresultaten van een longitudinaal onderzoek naar de begrijpelijkheid van overheidsteksten, uitgevoerd door de Universiteit Utrecht en de Hogeschool Arnhem-Nijmegen.

2.1.6. Actielijn Zorg en Ondersteuning

Voor mensen met een levensbrede en levenslange beperking is zorg de eerste randvoorwaarde om deel te kunnen nemen aan de samenleving. De actielijn *Zorg en Ondersteuning* is bedoeld om toegankelijke en kwalitatief goede zorg en ondersteuning te waarborgen. Waar mogelijk zoeken we aansluiting bij de VWS-programma's *Zorg voor de Jeugd* en *Volwaardig Leven*. De maatregelen uit deze actielijn zijn gericht op:

1. Verbeteren van de toegang tot zorg en ondersteuning;
2. Wegnemen van knelpunten rondom de verstrekking van hulpmiddelen;
3. Extra investeren in cliëntondersteuning.

Periode 2018-2019

Verdiepingstraject levensbrede en levenslange beperkingen

Ouders en jongeren hebben bij de Alliantie aangegeven dat zij problemen ervaren bij de zorg en ondersteuning. Naar aanleiding daarvan is het ministerie van VWS een verdiepingstraject gestart, met *Ieder(in)*, *Per Saldo*, de Alliantie, belangenorganisaties (zoals *Ouderplatform*) en de VNG. Tijdens een bijeenkomst op 21 maart 2019 en met behulp van het Zwartboek van *Ieder(in)* zijn de meest urgente knelpunten geïnventariseerd.

In regiobijeenkomsten komen de zes specifieke knelpunten aan bod die niet bij lopende VWS-programma's kunnen worden ondergebracht:

1. Onvoldoende logeeropvang en mogelijkheden respijtzorg.
2. Cliënten en naasten ervaren onvoldoende inzicht in gemeentelijke procedures.
3. Ontoereikende deskundigheid en expertise van professionals werkzaam in de inkoop en toegang tot zorg, waardoor levenslange, levensbrede problematiek in onvoldoende mate wordt herkend en erkend.
4. Ouders willen een volwaardige partner zijn van de hulpverlening.
5. Knelpunten PGB:
 - Cliënten en naasten ervaren de aanvraagprocedure van PGB voor informele zorg als ontmoedigend.
6. Knelpunten rondom beschikking:
 - Wlz-indicaties worden (doorgaans terecht) afgewezen door het CIZ. Cliënten voelen zich na een afwijzing van het kastje naar de muur gestuurd. Het is voor hen onduidelijk wat vervolgstappen zijn.
 - Een beschikking wordt niet meerjarig afgegeven. Dit veroorzaakt onzekerheid en stress over de continuering van de zorg en ondersteuning omdat er wel levenslang en levensbrede ondersteuning nodig is.

Tijdens de regiobijeenkomsten staan bovenstaande knelpunten centraal en wordt een antwoord gezocht op de onderstaande vragen:

- Hoe wordt tijdig de behoefte aan ondersteuning van ouders/jongeren (h)erkend?
- Hoe bekijken we de toegang tot zorg met een integrale blik en vanuit het perspectief van de doelgroep?
- Hoe brengen we het ondersteuningsaanbod samen met de cliënt, het gezin en het netwerk tot stand?
- Hoe kunnen we indicaties stellen met levenslange en levensbrede zorg als uitgangspunt?

Met het verdiepingstraject wordt er concreet gewerkt aan de toezegging die is gedaan bij de lancering van het programma Volwaardig Leven.¹⁷ Hier is ingegaan op het organiseren van goede toegankelijkheid en kwaliteit van zorg en ondersteuning voor mensen die dat levensbreed en levenslang nodig hebben en die qua toegang en aanbod niet binnen de kaders van de Wlz vallen, maar binnen de Jeugdwet, de Wmo en/of de Zorgverzekeringswet. Daarnaast wordt bij het verdiepingstraject ook de motie Bergkamp c.s. over de kortdurende beschikkingen betrokken.¹⁸

Hulpmiddelen: onderzoek binnen het Wmo-domein

Signalen over misstanden in de verstrekking van hulpmiddelen leidde in 2017, in opdracht van de toenmalige bewindspersoon, tot een onderzoek naar de knelpunten bij het aanvragen, verstrekken en de ‘nazorg’ van hulpmiddelen binnen het Wmo domein. Het onderzoek leidde tot het opstellen van een ‘veranderagenda’¹⁹, die onder andere resulteerde in:

- Het actualiseren van de VNG Handreiking Inkoop hulpmiddelen.²⁰
- Een publicatie voor Wmo-consulenten over cliënten met complexe problematiek.²¹
- Leermiddagen over complexe situaties (voorjaar 2019).

Begin 2020 gaat VWS een peiling doen naar het effect van de afspraken binnen het Wmo-domein over o.a. verbetering van de communicatie met de cliënt, het handelen in complexe en spoedsituaties en de overname van hulpmiddelen in geval van verhuizing.

Tijdens het eerste onderzoek naar hulpmiddelen binnen het Wmo-domein kwamen verschillende knelpunten naar voren die ‘domeinoverstijgend’ zijn. Daarom is in het najaar 2018 een tweede onderzoek gestart.²² De Tweede Kamer is op 1 april 2019 geïnformeerd over de resultaten hiervan. Ter uitvoering van de aanbevelingen zal in samenwerking met de meest betrokken partijen (gemeenten, zorgverzekeraars, (vertegenwoordigers van) cliënten en professionals) een ‘realisatieplan’ worden gemaakt.

17 Vergaderjaar 2018 – 2019, Kamerstukken 24 170, nr. 179.

18 Vergaderjaar 2018 – 2019, Kamerstukken 24 170, nr. 188.

19 Te raadplegen via <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2018/05/18/veranderagenda-knelpunten-wmohulpmiddelen/veranderagenda-knelpunten-wmohulpmiddelen.pdf>

20 Een coproductie van de VNG, 26 gemeenten, Ieder(in) en Firevaned (december 2018).

21 Een uitgave van de VNG, Dwaarslaesie Organisatie Nederland en Ieder(in) (najaar 2018).

22 PWC - Domeinoverstijgend vervolgonderzoek hulpmiddelen, woningaanpassingen en verhuizingen.

Aanpak cliëntondersteuning

2018 was een voorbereidingsjaar voor de aanpak cliëntondersteuning. Doel van deze aanpak is om de onafhankelijke cliëntondersteuning te verbeteren en te versterken. Er wordt aan vier opgaven gewerkt:

- Meer inzicht in vraag en aanbod.
- Bij de toegang beter bekend en georganiseerd.
- Meer kennis wet- en regelgeving.
- Bevorderen kwaliteit en deskundigheid.

De afgelopen periode is een zevental acties in gang gezet:

- Een onderzoek naar cliëntondersteuning zodat in beeld wordt gebracht waar cliënten behoefte aan hebben.
 - Een onderzoek naar hindernissen die cliënten ondervinden bij het formuleren van de ondersteuningsvraag en het organiseren van de benodigde ondersteuning. Dit onderzoek zit in de afrondende fase.
 - Een onderzoek naar het aanbod van cliëntondersteuning. Het aanbod aan cliëntondersteuning in gemeenten, zorgkantoren en diverse organisaties wordt in kaart gebracht. Ook dit onderzoek bevindt zich in de afrondende fase.
 - In 2018 is het meerjarige koplopertraject gestart, waarbij een grote groep gemeenten intensief aan de slag is om lokaal beleid te ontwikkelen met betrekking tot de functie van cliëntondersteuner. Doel is om daarmee andere gemeenten te inspireren.
 - De 28 koplopergemeenten zijn opgeroepen tot het indienen van voorstellen voor de lokale versterking van cliëntondersteuning. Thema's waar gemeenten mee aan de slag gaan zijn: domein overstijgende cliëntondersteuning (aandacht voor werk & inkomen en schulden), aansluiting formele en informele cliëntondersteuning overgang Wmo/Wlz, preventieve en outreachende vormen van cliëntondersteuning en centrale toegang tot cliëntondersteuning. Verder gaan een aantal gemeenten in pilots aan de slag met de vier doelgroepen binnen het sociaal domein om zo ervaring op te doen met hoe (gespecialiseerde) cliëntondersteuning kan worden ingericht voor deze doelgroepen.
 - Zorgverzekeraars Nederland heeft in februari 2019 de ontwikkelagenda (onafhankelijke) cliëntondersteuning gepubliceerd. De actie die zich richt op de professionalisering van de beroepsgroep en toerusting van vrijwilligers heeft ertoe geleid dat er een beroepscode, beroepsprofiel en een beroepsregister is ontwikkeld.
 - In het VWS-programma Volwaardig leven zijn vijf Wlz pilots opgezet, daarbij wordt gekeken naar andere en innovatieve vormen van cliëntondersteuning die beter aansluiten bij de behoefte van de cliënt.
-

Periode 2019-2021

Verbeteren aanvraagprocedure hulpmiddelen

In het kader van het VWS-programma *(On)Regel de Zorg* is in maart 2019 een project gestart om een eenvoudigere aanvraagprocedure van hulpmiddelen en machtigingen te realiseren.

Doorontwikkeling cliëntondersteuning

VWS start in 2019 een overlegtraject met de VNG en Zorgverzekeraars Nederland om tot een betere aansluiting tussen de geboden ondersteuning door gemeenten en zorgkantoren te komen. Er wordt nagegaan welk kennisniveau wenselijk is als vrijwillig cliëntondersteuner. Tevens wordt met relevante stakeholders onderzocht wat het draagvlak is voor mogelijke oplossingen. Er wordt een communicatie-aanpak ontwikkeld om cliëntondersteuning binnen gemeenten en voor Wlz-cliënten beter bekend en vindbaar te maken.

Monitoring

We volgen de resultaten van de actielijn met de volgende indicatoren:

- Het percentage cliënten dat knelpunten ervaart bij de verstrekking van hulpmiddelen;
- Het percentage cliënten dat bekend is met cliëntondersteuning;
- Het percentage Wmo-gebruikers dat wist waar ze met hun hulpvraag terecht konden;
- Het percentage Wmo-gebruikers dat aangeeft passende ondersteuning te krijgen bij hun hulpvraag.

2.1.7. Actielijn Rijk als organisatie

Het Rijk als organisatie wil toegankelijk zijn voor mensen met een beperking. De focus van het programma *Onbeperkt meedoen!* bij het Rijk als organisatie ligt op de terreinen:

1. Werkgeverschap
2. Gebouwen en omgeving
3. Informatie
4. Inkoop.

Periode 2018-2019

Werkgeverschap

Het Rijk als werkgever kijkt naar de mogelijkheden van de gehele doelgroep van het VN-verdrag. In het onderdeel *Diversiteit en Inclusie* van het *Strategisch personeelsplan 2020-2025* is in 2018 de inzet voor deze groep specifiek opgenomen. Hierbij gaat het niet alleen om te realiseren arbeidsplaatsen, maar ook om de bewustwording van een ieder op de werkvloer. Dit betekent niet dat enkel ingezet wordt op het aannemen van mensen, maar ook het zorgen voor goede ondersteuning en faciliteiten, ontwikkelmogelijkheden en sociale acceptatie in de werkomgeving binnen de werkomgeving. Voorbeelden van acties die verschillende ministeries hebben ondernomen zijn het aanwijzen van contactpersonen met kennis en ervaring bij de afdelingen P&O/HRM voor mensen met een beperking en het uitwisselen tussen ministeries van best practices. Ook de Ondernemingsraden vragen aandacht voor mensen met een beperking.

Voortgang invulling banenafpraak bij de Rijksoverheid

De opgave voor het Rijk op basis van het Sociaal Akkoord is om tot 2024 stapsgewijs circa 5.000 banen te realiseren voor de doelgroep van de banenafpraak.²³ Ter uitvoering van het Sociaal Akkoord 2013 hebben de ministeries in 2018 een meerjarig plan van aanpak gemaakt voor de realisatie van de banenafpraak.²⁴ Op 11 april 2019 is een Bestuursakkoord getekend door overheids- en onderwijssectoren, met daarin de afspraak dat elke sector uiterlijk 1 juni 2019 een werkagenda opstelt met concrete acties, voorzien van een planning en prognose. De sector Rijk gebruikt een meerjarige aanpak met vier methodes:

1. Realisatie van banen via individuele plaatsingen

Inzet op het vergroten van individuele plaatsingen met aangepaste werkpakketten, via jobcarving en functiecreatie. Denk hierbij aan functies in het beleidsproces, administratie, baliewerk en web-beheer met name op mbo-plus niveau.

23 De banenafpraak richt zich op: mensen die onder de Participatiewet vallen en die niet zelfstandig het wettelijk minimumloon kunnen verdienen, (ex-) vso/pro-leerlingen die zich hebben aangemeld bij het UWV, mensen met een WSW-indicatie, Wajongers met arbeidsvermogen, mensen met een WIW- of ID-baan, mensen met een medische beperking die is ontstaan voor hun achttiende verjaardag of tijdens hun studie, mensen die met een voorziening werken en alleen door deze voorziening het minimumloon kunnen verdienen. Zie tevens: Kamerstukken II 2017/18, 34 352, nr. 115, Kamerstukken II 2018/19, 34 352, nr. 138 en de Jaarrapportages Bedrijfsvoering Rijk.

24 Voor de uitvoering van de methodes is elk ministerie zelf verantwoordelijk. De laatste cijfers omtrent het aantal werknemers per ministerie vanuit de banenafpraak en quotumwet arbeidsbeperkten zijn opgenomen in de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk 2019.

Daarnaast is met ingang van 1 oktober 2018 een rijksbreed programma gestart om hoogopgeleide mensen met een arbeidsbeperking (hbo- en wo-niveau) te laten instromen bij het Rijk.

2. Realisatie van banen via collectieve plaatsingen

De ontwikkelde werkwijze via 'Binnenwerk' richt zich op de collectieve instroom en behoud van mensen met een arbeidsbeperking. Het gaat daarbij om nieuw ontwikkelde werksoorten. Zij verrichten werkzaamheden zoals toetsenbordreiniging, autowassen zonder water, het op orde maken van personeelsdossiers, onderhoud van natuurgebieden en gebouwassistentie. Eind 2018 waren er 185 werknemers duurzaam aan het werk en is besloten om dit aantal met 310 nieuwe werknemers uit te breiden.

3. Realisatie van banen in het inkoopdomein

Sinds 1 januari 2018 werken HR en Inkoop samen met leveranciers en dienstverleners aan nieuwe creatieve manieren om mensen via Social return on investment (SROI) naar het werk te begeleiden. Onder andere via het project Maatwerk voor Mensen.

- In 2018 zijn er 21 proeftuinen afgesloten, waarvan er inmiddels drie zijn afgerond; daarnaast zijn er nog eens 24 proeftuinen in ontwikkeling.
- Verder zijn uit de lopende SROI-contracten ook resultaten geboekt (zie hieronder, Inkoopbeleid).

4. Realisatie van banen in samenwerking met andere werkgevers

Samen met natuurorganisaties, kinderboerderijen en andere werkgevers verkennen we dit jaar de mogelijkheden om mensen met een arbeidsbeperking in te zetten voor werk wat nu blijft liggen.

In de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk 2018 heeft de minister van BZK de realisatiecijfers van de tot het derde kwartaal beschikbare cijfers gerapporteerd. Hieruit blijkt dat er in totaal 1.274 FTE is gerealiseerd, exclusief de realisatie via Maatwerk voor Mensen. Sinds 2012 is het aantal FTE gegroeid van 214,5 naar 1031,2 FTE, zonder het meetellen van de inleenverbanden.²⁵

Toegankelijkheid gebouwen

De minister van BZK heeft de Kamer geïnformeerd over de acties die zijn ingezet voor de toegankelijkheid van Rijkshuisvesting.²⁶ Het afgelopen jaar zijn zeven Rijkswedstrijdegebouwen gescand op toegankelijkheid; deze bleken te voldoen aan de wettelijke normen vanuit NEN 1814 en de *Integrale toegankelijkheidsstandaard*. Samen met ervaringsdeskundigen is in 2018 bekeken welke maatregelen daarnaast kunnen worden doorgevoerd om de (praktische) toegankelijkheid verder te vergroten. Naar aanleiding van de inzichten zijn de protocollen en de opleiding van het Rijksvastgoedbedrijf voor gebouwbeheerders en de controlelijst van gebouwbeheerders aangepast. Op deze manier wordt in alle gebouwen het beheer op dit punt verbeterd.

²⁵ Zie paragraaf 2.3.3., tabel 10 en figuur 9 van de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk 2018.

²⁶ Kamerbrief met kenmerk 2018-0000040514.

Informatie

Het ministerie van AZ werkt aan:

- Het verbeteren van inclusieve overheidsinformatie en dienstverlening, inclusief de dienstverlening naar werknemers.
- Het vergroten van kennis over moeilijk bereikbare doelgroepen en hun informatiebehoefte.

Het ministerie van BZK werkt aan:

- De voorbereiding op de uitvoer van de Europese Richtlijn voor toegankelijke websites en apps voor de bedrijfsvoering van de Rijksoverheid zelf.²⁷
- Lancering van NL DIGIbeter, de Agenda Digitale Overheid, in juli 2018.²⁸
- Inzet op digitale inclusie voor iedere Nederlander.²⁹
- Toegankelijke systemen voor werknemers.

Vanuit de bedrijfsvoering wordt gewerkt aan de uitvoering van toegankelijkheidsmaatregelen voor werknemers, bewustwording bij het management over de aanvraagmogelijkheden voor ondersteuning en hulpmiddelen, het signaleren van knelpunten en het delen van best practices.

Inkoop

Het Rijk koopt producten, diensten en werken op maatschappelijk verantwoorde wijze in (MVI). Onderdeel van deze brede aanpak is dat de Rijksoverheid bij aanbestedingen wil dat ondernemers mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt inzetten. In 2018 zijn aangepaste inkoopkaders voor *Internationale Sociale Voorwaarden* en voor *social return on investment (SROI)* ingegaan.³⁰ In 2018 was bij 57 van de 299 aanbestedingen het SROI-kader van toepassing. Bij 56,1% van deze aanbestedingen is SROI daadwerkelijk uitgevraagd via een contractbepaling gericht op een te realiseren percentage van de social return (streefpercentage 5% van de loonsom).

27 Voor overige overheidsinstanties zie Actielijn *Participatie en Toegankelijkheid*, Digitale Toegankelijkheid.

28 Kamerstukken II 2017/2018, 26643, nr. 549.

29 Kamerstukken II 2018/2019, 26643, nr. 583.

30 Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk 2019, paragraaf 4.1.7.

Periode 2019-2021

Werkgeverschap

Om de kennis en bewustwording bij alle medewerkers over werken met en voor mensen met een beperking te vergroten is gestart met het opzetten van de beweging *Onbeperkte Denkers*. Er wordt ingezet op kennisdeling, aangaan van gesprekken en wegnemen van vooroordelen en bevorderen van bewustwording. In het algemeen worden door de ministeries komende jaren acties ondernomen om het *Strategisch personeelsplan 2020-2025* verder te concretiseren en uit te werken. Hierover wordt in de komende jaren gerapporteerd in de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk.

Toegankelijkheid gebouwen

De ervaringen uit de gebouwenscans worden ingezet om:

- Een middellange en lange termijnplan uit te werken voor de betrokken gebouwen.
- De ervaringen te gebruiken bij nieuwbouw en verbouwingen van Rijkskantoren.
- De vertaling te maken om deze kennis toe te passen op de andere gebouwen die de Rijksvastgoeddienst beheert.

In aansluiting op het actieplan Toegankelijkheid voor de bouw onderzoekt het Rijksvastgoedbedrijf in hoeverre de eigen normering bij nieuwbouw, en de toepassing daarvan, kunnen worden aangescherpt.

Informatie

De komende jaren werkt AZ aan het vergroten van het bereik van de overheidscommunicatie en wordt ingezet op het verbinden van initiatieven en kennisborging rond het onderwerp inclusieve communicatie. De komende jaren werkt BZK aan de uitvoering van het *Tijdelijk besluit digitale toegankelijkheid overheid*; het ontwikkelen van een tool voor toegankelijkheidsverklaringen op basis van de Europese modeltoegankelijkheidsverklaring; een nulmeting van de toegankelijkheid van alle Nederlandse websites; het informeren van overheidsinstanties over hun toegankelijkheidsverplichting; en de verdere invulling en uitvoering van NL DIGIbeter.

Inkoop

Doel is om toegankelijkheidseisen op te nemen in opdrachten van de Rijksoverheid bij de inkoop van digitale middelen en producten. Daarnaast wordt gewerkt aan het beter meetbaar maken van de *social return*-resultaten.

Monitoring

Het programma *Onbeperkt meedoen!* en de actielijn Rijk als Organisatie richten zich op een algemeen proces van bewustwording en op de inzet dat een ieder naar vermogen mee kan doen. De acties die de Rijksoverheid als Organisatie onderneemt zijn, waar het de cijfers en ontwikkelingen betreft, opgenomen in de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk in de paragrafen 2.3 en verder, 3.2, 3.3.6, 4.1.5. en 4.1.7 en hoofdstuk 5. De acties zijn niet alleen in cijfers uit te drukken daar het ook om het wijzigen van de houding gaat. Daarmee zijn de toekomstige algemene rapportages zoals de diverse medewerkertevredenheidsonderzoeken³¹, de signalen vanuit de Ondernemingsraad en de diverse netwerken die actief zijn bij de Rijksoverheid van en voor mensen met een beperking hierbij ook van belang.

**Ik kan reizen zonder
anderen om hulp te vragen**

³¹ Over de invulling van medewerkertevredenheidsonderzoeken vindt periodiek overleg plaats.

2.2. Bestuurlijke partners

2.2.1. De Alliantie

De Alliantie van samenwerkende organisaties van mensen met een beperking of chronische ziekte wil een impuls geven aan de inzet van ervaringsdeskundigheid bij de ontwikkeling en uitvoering van beleid van overheden, instellingen en organisaties.

Periode 2018-2019

Inzet ervaringsdeskundigheid

Het inzetten van ervaringsdeskundigheid is de kern van het project *Niets Over Ons Zonder Ons*. De Alliantie heeft in dat kader inhoudelijke en procesmatige bijdragen geleverd aan diverse actieplannen van de Rijksoverheid (binnen de actielijnen *Bouwen en Wonen*, *Vervoer*, *Participatie en Toegankelijkheid*), brancheorganisaties (Verbond van Verzekeraars, Bouw en MKB-Nederland) en de VNG. Ook brengen twee medewerkers van de Alliantie kennis en expertise in binnen het programmateam van het ministerie van VWS. Rondom de Lokale Inclusie Agenda is samen met de VNG het project *Een Sterke Start* ontwikkeld. Hierin gaan een ervaringsdeskundige procesbegeleider vanuit de Alliantie en een procesbegeleider vanuit VNG samen met de gemeente en ervaringsdeskundigen aan de slag met de Lokale Inclusie Agenda. *Een Sterke Start* moet resulteren in intentieverklaringen en afspraken voor de toekomst, waarbij het essentieel is dat alle partijen zich hierover kunnen uitspreken.

Adviespunt

Het Adviespunt van de Alliantie geeft informatie over het inzetten van ervaringskennis- en deskundigheid. Zowel vragers van ervaringskennis (overheden, organisaties, ondernemers) als aanbieders (mensen met een beperking die hun kennis graag willen inzetten) kunnen hier met hun vragen terecht. Ervaringsdeskundigen kunnen ook informatie krijgen over beloning en het effect daarvan op hun uitkering, opleidingsmogelijkheden et cetera. Het Adviespunt is sinds oktober 2018 actief.

Bewustwording en kennisdeling

- Om kennis te borgen voor de toekomst, heeft de Alliantie trainingen en webinars rondom lokale inclusie en ervaringsdeskundigheid ontwikkeld, filmportretten gemaakt en artikelen uitgebracht op OneWorld.nl.
 - In een kennisbank verzamelt de Alliantie informatie met betrekking tot vragen aan het Adviespunt. Daarnaast heeft het Verwey-Jonker Instituut in opdracht van de Alliantie onderzoek gedaan naar ervaringsdeskundigheid. De resultaten worden toegevoegd aan de kennisbank. Uit het onderzoek blijkt dat er nog weinig ervaring is rondom het inzetten en belonen van ervaringsdeskundigen. Daarom heeft de Alliantie een toolkit beloningsbeleid ontworpen.
 - De Alliantie organiseert brainstormsessie met ervaringsdeskundigen, ondernemers, studenten en communicatiedeskundigen rondom Design for All. Dit moet resulteren in een toolkit Design for All, die in 2019 gerealiseerd zal worden.
-

Communicatie

De Alliantie heeft de website *nietsoveronzonderons.nl* gelanceerd en brengt een tweemaandelijks nieuwsbrief uit. Inmiddels zijn er vier nieuwsbrieven verzonden naar 414 ontvangers. Sinds februari 2018 is het twitteraccount *@nietsoveronzonderons* actief, met 192 volgers.

Periode 2019-2021

Doorontwikkeling *Niets Over Ons Zonder Ons*

De Alliantie onderzoekt bij haar achterban welke vorm van ondersteuning bij een eventueel vervolg van het project *Niets Over Ons Zonder Ons* wenselijk zou zijn en betreft hen bij het schrijven van het projectplan. Het vervolgproject zou in 2020 moeten starten.

Vervolg trainingen ervaringsdeskundigen

Afgelopen jaar heeft de Alliantie een training ontwikkeld door en voor ervaringsdeskundigen. Ervaringsdeskundigen leren hoe ze, vanuit een breder perspectief, de gezamenlijke belangen van mensen met een beperking kunnen behartigen. Vóór december 2019 verwacht de Alliantie minimaal tien trainingen (met zestien deelnemers per training) te hebben gegeven.

Campagne Adviespunt

In juni 2019 start een campagne om het Adviespunt breed onder de aandacht te krijgen.

Landelijke kennis- en netwerkdag

De Alliantie organiseert in november 2019 een landelijke kennis- en netwerkdag voor ervaringsdeskundigen en netwerkpartijen.

Uitbreiding doelgroepen

De Alliantie wil er ook zijn voor psychisch kwetsbare mensen, maar merkt dat deze groep vooralsnog moeilijk te benaderen is. Deze mensen ervaren het als stigmatiserend wanneer psychische kwetsbaarheid een beperking wordt genoemd. De Alliantie gaat in 2019 met relevante partijen in gesprek over inclusief taalgebruik en het benaderen van deze specifieke groep.

Monitoring

De afgelopen periode heeft de Alliantie negen bijeenkomsten georganiseerd waaraan 172 ervaringsdeskundigen hebben deelgenomen. Daarnaast zijn ervaringsdeskundigen actief betrokken bij de vijf pilotgemeenten en de twintig koplopergemeenten die zijn gestart met de Lokale Inclusie Agenda (zie in dit verband ook 2.2.2. Vereniging van Nederlandse Gemeenten).

De inzet van ervaringsdeskundigen heeft diverse positieve effecten. Beleidsmakers en ervaringsdeskundigen raken met elkaar in gesprek, wat ervaringsdeskundigen de kans geeft om knelpunten te signaleren en oplossingen aan te dragen. Zo konden zij in de gemeente Breda prioriteiten stellen wat betreft de invulling van de Lokale Inclusie Agenda.

Verder heeft de Alliantie presentaties gegeven over het VN-verdrag op bijeenkomsten, zoals op het symposium *Deuren & Drempels* van Stichting Lezen & Schrijven, ReadSpeaker en Voedselbanken Nederland. Ruim 125 vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven gingen met twaalf ervaringsdeskundigen op het gebied van laaggeletterdheid in gesprek over toegankelijke dienstverlening.

2.2.2. Vereniging van Nederlandse Gemeenten

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) heeft tot doel om een extra impuls te geven aan gemeentelijke initiatieven die onbeperkte deelname van inwoners met een beperking bevorderen. Door onder meer met 25 koplopergemeenten bestaande initiatieven groter en zichtbaarder te maken. Ook wil de VNG de overige gemeenten ondersteunen bij hun stappen naar een inclusievere samenleving. De ambitie is dat gemeenten het VN-verdrag kennen, dat ze de doelen van het VN-verdrag concreet vertalen in beleid en actieplannen (middels een Lokale Inclusie Agenda) en dat dit resulteert in projecten, activiteiten of andere initiatieven.

Periode 2018-2019

Koplopergemeenten

De VNG heeft in samenwerking met de Alliantie 25 koplopergemeenten geselecteerd, als voorbeeld en inspiratie voor andere gemeenten (zie in dit verband ook 2.2.1. De Alliantie). Een aantal gemeenten heeft al een Lokale Inclusie Agenda (zoals Almere en Breda, de winnaar van de Access City Award 2019), anderen voeren belangrijke aanpassingen uit (Hardenberg) of hebben iemand aangenomen met een beperking, ter bevordering van bewustwording (Huizen). Via een online forum wisselen de koplopergemeenten onderling kennis uit. Beleidsmedewerkers van koplopergemeenten gaan bovendien bij elkaar op werkbezoek om ervaringen te delen en meer ideeën op te doen.

Handreiking Lokale Inclusie Agenda

De VNG heeft een *Handreiking Lokale Inclusie Agenda* opgesteld, samen met ervaringsdeskundigen (deels vanuit cliëntorganisaties, deels zonder relatie met specifieke organisaties) en beleidsambtenaren van verschillende gemeenten (koploper- en niet-koplopergemeenten). De handreiking bevat een *Routekaart* met alle stappen voor het opstellen van een Lokale Inclusie Agenda, een *Index* met levensdomeinen die daaronder vallen, en inspirerende voorbeelden uit andere gemeenten. Elke vier maanden wordt de handreiking geactualiseerd. De VNG verspreidt de handleiding actief en wordt hierover ook door gemeenten, ervaringsdeskundigen en andere (koepel)organisaties benaderd.

Leernetwerken en informatiedeling

De VNG deelt goede voorbeelden (Samen doen in Reusel, Toegankelijkheid in Groningen) handreikingen (stappenplan openbare toiletten) en relevante nieuwsberichten (over toegankelijk stemmen, een toegankelijke Koningsdag) op de projectpagina www.vng.nl/iedereen-doet-mee. Vragen die in het koploperforum verschenen, hebben geleid tot leernetwerken. Zo werkt de Speeltuinbende nu met enkele gemeenten aan een *Handreiking Samen Spelen* voor gemeenten. Voorts gaven opmerkingen over de beperkte kennis in de samenleving rondom het VN-verdrag aanleiding tot een bijeenkomst over bewustwording en bejegening. Om tot een Lokale Inclusie Agenda te komen, is het nodig dat mensen met een beperking hierover meepraten. Daarom heeft de VNG in samenwerking met Movisie de inspiratiebundel *Organiseer ervaringsdeskundigheid* ontwikkeld. Ervaringsdeskundigen en beleidsmedewerkers vertellen wat zij hebben geleerd, wat de samenwerking hen heeft opgeleverd, en delen tips.

Periode 2019-2021

Lokale pilots

De VNG is samen met de Alliantie vijf pilots gestart om de handreiking Lokale Inclusie Agenda gericht toe te passen. De pilotgemeenten zijn Leeuwarden, Breda, Leiden, Sittard-Geleen en Hardenberg/Zwolle/Kampen. Deze pilots laten zien hoe elke gemeente op zijn eigen manier aan het werk gaat, zodanig dat dit echt past bij de lokale cultuur en vraagstukken.

Aandacht voor dit gezamenlijke proces, meer dan focus op het einddoel, blijkt essentieel.

De VNG gaat de ervaringen uit de pilots verspreiden, bijvoorbeeld door middel van regionale bijeenkomsten, zodat ook andere gemeenten hiervan kunnen profiteren.

Uitbreiding koplopergemeenten

Bij de start van het project hebben de 25 koplopergemeenten het manifest *Iedereen doet mee!* opgesteld. De VNG zet in op ondertekening van dit manifest door 100 extra gemeenten, opdat de beweging steeds zichtbaarder wordt. Deze nieuwe gemeenten worden vooraf beoordeeld door de VNG en de Alliantie en in de loop van 2019 bekend gemaakt. Daarnaast werkt de VNG aan de uitbreiding van het koploperforum om verdere kennisdeling te bevorderen.

Verkiezing Meest Toegankelijke Gemeente

De VNG wil samen met de Alliantie de Verkiezing Meest Toegankelijke Gemeente organiseren. Met als doel meer bewustwording over en betrokkenheid bij het VN-verdrag bij gemeenten en de inwoners.

Congres

De VNG bereidt een congres voor op 5 november, dat zal worden bijgewoond door alle gemeenten die het manifest hebben ondertekend. De VNG wil daarmee laten zien hoe inclusiviteit in een gemeente werkt en workshops geven waarin deelnemers van elkaar kunnen leren.

Monitoring

De VNG heeft bij de start van het project in 2018 samen met Movisie een nulmeting gehouden om vast te stellen waar gemeenten staan in de uitvoering van het VN-verdrag. Deze meting is herhaald in 2019.

De vragenlijst is uitgezet onder alle 355 gemeenten. Waar bij de nulmeting 25% reageerde, was dat bij de éénmeting 34%. Bij de éénmeting gaven meer gemeenten aan dat ze aan een concreet plan werken of dit al uitvoeren. Het aantal gemeenten dat in de verkennende fase zit is gedaald: van ongeveer de helft in 2018, naar iets meer dan een derde in 2019.

Vrijwel alle gemeenten werken aan het betrekken van mensen met een beperking bij hun beleid (90%), fysieke toegankelijkheid van gebouwen (89%) en toegankelijke communicatie (84%). De lichte stijging bij dit laatste onderwerp ten opzichte van 2018 kan het gevolg zijn van de nieuwe regelgeving rondom toegankelijke websites (zie in dit kader ook Digitale toegankelijkheid onder 2.1.5. Actielijn *Participatie en Toegankelijkheid*). Een mooie ontwikkeling is dat aanzienlijk minder gemeenten zich uitsluitend richten op fysieke beperkingen (10% in 2019, tegenover 20% in 2018).

In de meting van 2019 geven meer gemeenten aan last te hebben van tegenstrijdige regelgeving. Het *Bouwbesluit* wordt hierbij vaak genoemd. Daarnaast ervaren gemeenten knelpunten bij het betrekken van ervaringsdeskundigen. Mogelijk signaleren gemeenten meer knelpunten omdat zij nu voor het eerst actief samenwerken met inwoners met een beperking. De knelpunten rondom kennis over de verplichtingen uit het VN-verdrag nemen af.

2.2.3. VNO-NCW en MKB-Nederland

Ondernemingsorganisaties VNO-NCW en MKB-Nederland willen de bewustwording omtrent het belang van toegankelijkheid vergroten en daarbij 50.000 ondernemers bereiken. Ze willen de keuzemogelijkheden voor mensen met een beperking verruimen en het inclusief denken in het bedrijfsleven bevorderen.

Periode 2018-2019

Lokale toegankelijkheidspilots

VNO-NCW en MKB-Nederland voeren samen met het lokale bedrijfsleven, gemeenten en de organisatie Ongehinderd in vijf gemeenten (Westland, Amersfoort, Oude IJsselstreek, Gooise Meren en Haarlem) lokale pilots uit omtrent de toegankelijkheid van winkel- en horecagebieden. Getrainde keurmeesters van Ongehinderd brengen met een *Toegankelijkheidstoets* de toegankelijkheid van een winkelgebied in kaart en mystery guests voeren een belevingsonderzoek uit. Op basis daarvan ontvangen ondernemers een rapportage met praktische verbeteradviezen en krijgen ze een training over gastvrijheid en bejegening. Elk pilotproject duurt zes tot negen maanden.

Actieplannen

De ambitie van MKB-Nederland en VNO-NCW om voor 2020 door middel van actieplannen minimaal 50.000 aangesloten ondernemers in de detailhandel en horeca & recreatie te bereiken, is al gehaald met de reeds opgestelde actieplannen (10 stuks) en actieplannen in ontwikkeling (17 stuks). De plannen bevatten acties voor de branchevereniging om:

1. Ondernemers bewust te maken van hindernissen voor mensen met een beperking.
2. De keuzemogelijkheden voor personen met een beperking te verruimen.
3. Inclusief denken in de sector te bevorderen.

Kennis, praktische handvatten en goede voorbeelden worden gedeeld met brancheorganisaties en ondernemers. Denk aan de MKB-tool *Drempelhulp*, checklists, evenementen en workshops. Twee keer per jaar vindt een maatschappelijk overleg plaats met de brancheorganisaties en de Alliantie om de voortgang te bespreken en best practices uit te wisselen.

Digitale toegankelijkheidstool

Op 23 januari 2019 hebben Thuiswinkel.org, Stichting Accessibility en MKB-Nederland de *Zelfscan Toegankelijkheid* gelanceerd. Ondernemers kunnen op de website van de zelfscan hun eigen URL invullen, waarna de scan automatisch een aantal tests uitvoert. Binnen enkele seconden ontvangen ondernemers de aandachtspunten voor hun website. Het is de bedoeling om de zelfscan uit te breiden naar branches en bedrijven die vooral digitaal zakendoen met consumenten. Een campagne over digitale toegankelijkheid moet ervoor zorgen dat bedrijven zich tijdig voorbereiden op de invoering van de Europese toegankelijkheidsakte over vijf jaar.

Communicatie

De website *mkbtoegankelijk.nl* biedt ondernemers laagdrempelige informatie over toegankelijkheid, in de vorm van checklists, inspirerende ervaringsverhalen, tips en tools. Daarnaast ontvangen aangesloten brancheorganisaties regelmatig communicatiepakketten met social media-berichten en artikelen over toegankelijkheid, ter kennisgeving aan hun leden.

Verder zijn branches zelf actief met communicatie en bewustwording aan de slag gegaan. Zo heeft het Verbond van Verzekeraars een webinar over digitale toegankelijkheid gepresenteerd, en een dialoogsessie over dienstverlening georganiseerd voor mensen met een beperking en verzekeraars. De Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals en de Vereniging van Evenementen Makers hebben samen met ervaringsdeskundigen een workshop toegankelijke evenementen gehouden. Koninklijke Horeca Nederland heeft met de Hoge Hotelschool Breda, Saxion en de Vrije Universiteit een seminar over toegankelijkheid georganiseerd voor hotelschoolstudenten. Daarnaast wordt toegankelijkheid behandeld binnen de algemene ledenvergadering van een aantal aangesloten brancheverenigingen. Deze activiteiten vinden plaats naast de vaste communicatiestroom over dit onderwerp.

Periode 2019-2021

Opschalen pilots

In 2019 kijken VNO-NCW en MKB-Nederland samen met branches, de Alliantie en VNG hoe de pilots de komende twee jaar kunnen worden opgeschaald. Het doel is om in veel meer gemeenten toegankelijke winkel- en uitgaansgebieden te realiseren, waarbij ook de openbare ruimte wordt meegenomen. De aanpak van de pilots wordt aangepast zodat deze minder arbeidsintensief is, en overdraagbaar naar andere gemeenten.

Vervolg actieplannen

VNO-NCW en MKB-Nederland ronden de laatste nieuwe actieplannen voor de detailhandel binnenkort af en zijn in gesprek met branches over het ontwikkelen van meer actieplannen voor de sectoren cultuur en recreatie. Daarnaast wordt er een format opgezet voor actieplannen omtrent het vergroten van digitale toegankelijkheid.

Ontwikkelen e-tools

Er wordt een app ontwikkeld waarmee ondernemers kunnen inschatten op welke terreinen hun bedrijf toegankelijker kan worden: een digitale zelfscan voor de fysieke toegankelijkheid. Op de website *mkbtoegankelijk.nl* wordt een e-learningmodule aangeboden met een training voor ondernemers en hun medewerkers wat betreft de bejegening van mensen met een beperking.

Monitoring

De pilots worden gefaseerd uitgevoerd; op dit moment is de tussenrapportage beschikbaar van de gemeente Amersfoort.³² In deze pilot, waaraan 54 ondernemers in een winkelcentrum deelnamen, beoordeelden de mystery guests de houding van medewerkers positief. Uit de toetsingsrapporten van de keurmeesters bleek dat 51% van de bedrijven met kleine aanpassingen toegankelijk kan worden. De gemeente en de betrokken vastgoedeigenaar hebben de intentie om samen te kijken naar verbeteringen in de openbare ruimte van het winkelcentrum. Gemeente Amersfoort werkt met een jaarlijkse inclusieagenda, *Agenda Amersfoort Toegankelijk*. In de pilot in Oude IJsselstreek heeft Koninklijke Horeca Nederland, regio Gelderland, geholpen bij de werving van horecaondernemers in Ulft. Gemeente Oude IJsselstreek bevindt zich in de fase van de beleidsvorming over inclusie. Over het algemeen is tijdens de pilots gebleken dat het helpt om ondernemers vooraf te informeren via de lokale ondernemersvereniging.

Onbeperkt meedoen

A young girl with brown hair tied in a bun with a green hair tie, wearing a floral patterned shirt, is sitting in a sandpit. She is holding a blue shovel and looking towards the camera with a slight smile. The background is slightly blurred, showing other people and greenery.

³² De tussenrapportages van de pilots in Westland, Oude IJsselstreek, Gooise Meren en Haarlem verschijnen in een later stadium.

2.3. Voorloperstraject

Doel

Het doel van het voorloperstraject is verbinding te zoeken met initiatieven en goede voorbeelden in de samenleving die de toegankelijkheid en de kans op 'onbeperkt meedoen' vergroten. Vanuit het programmateam worden initiatieven benaderd en onderzocht hoe we hun ideeën verder kunnen ontwikkelen, uitvoeren en opschalen. Het kan gaan om initiatieven die de aanpak van de actielijnen versterken, maar ook om nieuwe onderwerpen die nog niet op de kaart staan. Daarmee ontstaat een olievlekeffect dat de beweging naar een meer inclusieve samenleving steeds verder versterkt.

Verrichte activiteiten

In de periode sinds de lancering van het programma is er met maatschappelijke initiatiefnemers, fondsen en kennisorganisaties gesproken om een beeld te krijgen hoe het voorloperstraject gestalte zou kunnen krijgen.

Volgende stappen

Uit de gesprekken die we met maatschappelijke organisaties, kennisorganisaties en fondsen hebben gevoerd, blijkt dat men het stimuleren van goede voorbeelden en initiatieven met open armen ontvangt. Het doel is om op een planmatige manier netwerken en samenwerking uit te bouwen. Fondsen en goede doelen organisaties financieren tal van projecten waarbij de (verwachte) impact van een te financieren initiatief centraal staat. Juist die projecten zouden interessant kunnen zijn. Er is grote belangstelling om tot verdere samenwerking te komen. Wij zijn hiervoor de mogelijkheden aan het nagaan.

Een eerste voorbeeld waaraan gewerkt wordt is het Speelakkoord. In gesprek met o.a. de NSGK en de Speeltuimbende kwamen zij met het voorstel om een 'Speelakkoord' uit te werken, waarbij alle organisaties die zich bezighouden met spelen de handen ineen kunnen slaan. Hoewel het nog in een pril stadium is, lijkt het ons kansrijk om dit samen met betrokken partijen verder uit te werken.

Tegelijkertijd is ook duidelijk dat overdragen en opschalen van losstaande projecten niet vanzelf en niet gemakkelijk gaat. Het is een complexe uitdaging waarbij de vraag centraal staat wat de succesfactoren zijn en hoe je die toe kan passen in andere situaties. Dat vergt kennisontwikkeling en kennisdeling. Op dit moment gaan de gedachten uit naar een subsidieregeling waarbij de voorwaarde niet alleen is dat het moet bijdragen aan een concrete verbetering in het leven van mensen met een beperking, maar ook dat je de succesfactoren kan analyseren en dat die in andere situaties toepasbaar zijn. Hierbij gaan wij na wat de (financiële) mogelijkheden zijn om initiatieven te ondersteunen en welke voorwaarden er gesteld moeten worden in het kader van opschaalbaarheid. Mogelijk ontstaan er crossovers met andere lopende programma's, zoals 'Voor Elkaar'. Ook verkennen we met andere kennisorganisaties die op specifieke terreinen actief zijn of wij hun inzet en netwerken kunnen benutten voor het programma.

Door een paar simpele
aanpassingen in deze speeltuin

3.

Blik op de toekomst

Uit bovenstaande acties, maatregelen en initiatieven spreekt de energie die nu in de samenleving aanwezig is. Meerdere voorbeelden laten zien dat mensen met een beperking steeds vaker een stem krijgen binnen hun gemeente om drempels aan te kaarten. Steeds meer bedrijven en organisaties verbeteren hun dienstverlening. Dit draagt bij aan het vergroten van de maatschappelijke beweging naar een toegankelijker samenleving. Met de afspraken die in het programma *Onbeperkt meedoen!* zijn gemaakt en de eerste maatregelen die zijn getroffen, draagt het kabinet bij aan die beweging.

Dat is een gunstige ontwikkeling, maar daarmee zijn we er nog niet. Of het nu gaat om openbaar vervoer, het onderwijs, de arbeidsmarkt of de openbare ruimte: op al deze terreinen ligt nog een opgave om drempels weg te nemen die mensen in de praktijk ervaren.

De opdracht waar het VN-verdrag ons als samenleving voor plaatst, is niet in één kabinetsperiode afgerond. *Onbeperkt meedoen!* geeft in de periode 2018-2021 een gerichte impuls aan de uitvoering van het VN-verdrag. Door het programma te monitoren, komt er meer kennis over en inzicht in de bijkomende of resterende drempels die deelname in de weg staan, en mogelijke oplossingen hiervoor. In alle gevallen is het essentieel om in gesprek te blijven met ervaringsdeskundigen over de thema's die zij zelf aandragen. Ook is het cruciaal om het bewustzijn in de samenleving te blijven vergroten ten aanzien van de drempels waar mensen met een beperking in de praktijk tegen aanlopen.

Dit is een uitgave van
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Bezoekadres
Parnassusplein 5 | 2511 vx Den Haag

Postadres
Postbus 20350 | 2500 EJ Den Haag
Telefoon 070 340 79 11
www.rijksoverheid.nl

juni 2019